

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Тернопільський національний економічний університет
Факультет фінансів

Кафедра фінансів суб'єктів господарювання та страхування

ГУЗЕЛА Михайло Петрович

**Моделі оцінки і аналізу схильності страхової компанії до
банкрутства / Modes of Valuation and Analysis of Insurance
Company Inclination to Bankruptcy**

спеціальність: 8.03050801 - Фінанси і кредит
магістерська програма - Управління фінансами суб'єктів господарювання
Магістерська робота

Виконав студент групи ФСГм-21 М. П.
Гузела

Науковий керівник: д.е.н., професор,
О. В. Кнейспер

Магістерську роботу допущено до
захисту:

" ___ " _____ 20__ р.

Завідувач кафедри **О. В.Кнейслер**

ТЕРНОПІЛЬ -2017

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНА КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ БАНКРУТСТВА СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ	6
1.1. Сутність та економічна природа банкрутства.....	6
1.2. Теоретико-методичні засади прогнозування ймовірності банкрутства суб'єктів господарювання.....	20
1.3. Моделі оцінювання схильності страхової компанії до банкрутства.....	28
Висновки до розділу 1.....	37
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СХИЛЬНОСТІ СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ ДО БАНКРУТСТВА	39
2.1. Оцінка фінансової стійкості ТзДВ “Страхова компанія “ВІП-КАПІТАЛ”.....	39
2.2. Аналіз інтегральних моделей ймовірності банкрутства страховика	50
2.3. Комплексний аналіз схильності ТзДВ “Страхова компанія “ВІП-КАПІТАЛ” до банкрутства.....	63
Висновки до розділу 2.....	69
РОЗДІЛ 3. РОЗРОБКА АНТИКРИЗОВИХ ЗАХОДІВ У КОНТЕКСТІ МІНІМІЗАЦІЇ БАНКРУТСТВА СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ	71
3.1. Методи захисту інтересів страхувальника у випадках імовірності банкрутства страхової компанії.....	71
3.2. Запровадження контролінгу з метою запобігання банкрутства страхової компанії.....	81
Висновки до розділу 3.....	97
ВИСНОВКИ	99
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	103

ВСТУП

Актуальність теми. Діяльність страхової організації в сучасних умовах вимагає неупередженого та ґрунтовного аналізу всіх процесів її функціонування, зокрема управління грошовими потоками, доцільність інвестиційних проектів, планування фінансової складової тощо. Забезпечення стійкості ринку страхових послуг і захист інтересів споживачів є постійним завданням наглядового органу будь-якої країни. Важливим чинником розвитку безпечного та стабільного ринку страхування є платоспроможність кожної окремо взятої страхової організації, які в сукупності і стають джерелом забезпечення стійкого страхового ринку. Проте, неспроможність страховиків виконувати свої зобов'язання, може негативно позначатися на фінансових результатах діяльності інших учасників страхування.

Дослідження платоспроможності та ймовірності банкрутства страхових організацій становить інтерес для всіх учасників економічного процесу. Визначення схильності страхової компанії до банкрутства є важливим критерієм для оцінки діяльності страхової компанії. У цьому зв'язку правомірною є постановка питання про вчасну та ефективну діагностику банкрутства, як одного з обов'язкових наслідків погіршення фінансової стійкості страхової компанії. Такі заходи дозволять успішно функціонувати на ринку страховим компаніям.

Фінансову стійкість у сфері страхування досліджували у своїх працях О.А. Гаманкова, Н.В. Ткаченко, Чиж Л.М., Шулешова І.В. Окремі аспекти теоретико-методологічного обґрунтування сутності діяльності страхових компаній та забезпечення їх фінансової стійкості розглядаються у працях таких західних фахівців, як А. Банасицький, Д. Бланд, Р.-Е. Брюер, А. Вагнер, Б. Денцер, О. Еверлінг, Р. Ейсен, Е. Кембелл-Харт, Р. Курек, К. Лоу, А. Манес, А. Пфайффер, Ф. Ромейке, А. Сандстрем, К. Стівенсон, К. Хаген, П. Цвейфель та ін. Окремі правові аспекти неспроможності (банкрутства) страхових організацій викладені в роботах О. В. Козьменко, М.В. Єлізарова, Н.С. Ковалевської, М.В. Телюкіної, В.М. Ткачова.

Метою дипломної роботи є поглиблення теоретико-методичних засад оцінки і аналізу схильності страхової компанії до банкрутства та розроблення антикризових заходів з метою запобігання банкрутства страхової компанії.

У ході виконання роботи для вирішення поставленої мети виконувалися такі завдання:

- обґрунтувати сутність та економічну природу банкрутства;
- розкрити теоретико-методичні засади прогнозування імовірності банкрутства суб'єктів господарювання;
- охарактеризувати моделі оцінювання схильності страхової компанії до банкрутства;
- оцінити фінансовий стан страхової компанії «ВІП-КАПІТАЛ»;
- визначити схильність страхової компанії «ВІП-КАПІТАЛ» до банкрутства на основі використання дискримінантних моделей;
- здійснити комплексний аналіз схильності страхової компанії «ВІП-КАПІТАЛ» до банкрутства;
- розглянути методи забезпечення інтересів страхувальника в контексті мінімізації банкрутства страхової компанії;
- довести необхідність запровадження контролінгу з метою запобігання банкрутства страхової компанії;
- окреслити перспективи розвитку страхової компанії страхової компанії «ВІП-КАПІТАЛ» на перспективу.

Об'єктом дослідження є економічні відносини з приводу оцінки та використання моделей схильності страхової компанії до банкрутства та застосування антикризових заходів.

Предмет дослідження – це теоретико-методичні та прикладні аспекти аналізу й оцінки схильності страхової компанії до банкрутства.

Методи дослідження базуються на загальнонаукових та спеціальних методах пізнання. Використання методів індукції та дедукції, аналізу та синтезу, діалектичного, логічного та історичного дало можливість сформулювати методологічні

основи дослідження, уточнити понятійний апарат, визначити сутність поняття банкрутства, основні методи аналізу проведення діагностики банкрутства страхової компанії.

Інформаційною базою дослідження слугувала спеціальна економічна література, праці вітчизняних і зарубіжних вчених з проблем страхування, законодавчі і нормативні акти з питань страхування, матеріали і офіційні матеріали Національної комісії, що здійснює регулювання у сфері ринків фінансових послуг України, Ліги страхових організацій України, статистичні дані інформаційно-аналітичних видань, періодичної преси, фінансова звітність страхових компаній, інформаційні Інтернет-ресурси, власні розрахунки автора.

Новизна отриманих результатів. Сформульовані у дипломній роботі узагальнення є внеском у теорію оцінки й визначення схильності страхової компанії до банкрутства, які можуть використовуватися при розробці вітчизняних моделей аналізу схильності страхової компанії до банкрутства та моделей діагностики банкрутства.

Практичне значення. Висновки і пропозиції щодо удосконалення антикризових заходів для уникнення банкрутства мають важливе практичне значення. Пропозиції щодо покращення рівня фінансової стійкості впроваджені у діяльність страхової компанії «ВІП-КАПІТАЛ».

Апробація результатів дослідження. Основні положення та наукові результати дипломної роботи обговорювалися і отримали позитивні відгуки на: Всеукраїнській науково-практичній конференції «Формування єдиного Європейського фінансового простору та розвиток світової фінансової думки» (м. Тернопіль, 25 травня 2016 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції студентів, аспірантів, молодих вчених «Актуальні проблеми корпоративних фінансів» (м. Тернопіль, 12 квітня 2016 р.).

Обсяг і структура дипломної роботи. Дипломна робота складається із вступу, трьох розділів, висновку, списку 54 літературних джерел, 26 таблиць, 10 рисунків. Загальний обсяг роботи 108 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНА КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ БАНКРУТСТВА СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ

1.1. Сутність та економічна природа банкрутства

Антикризове фінансове управління повинне бути невід’ємною складовою управління сучасним суб’єктом господарювання і становити систему заходів, спрямованих не тільки на його вихід з фінансової кризи, але й на запобігання виникнення такої ситуації. Як зазначає О.В. Кнейслер, успішне антикризове фінансове управління – це, передусім, управління, яке базується на вмінні правильно застосовувати досягнення сучасного фінансового менеджменту. Ефективність антикризового фінансового управління зумовлюється здатністю підприємства конструктивно реагувати на зміни, що загрожують його нормальному функціонуванню. Важливою умовою є зміни у сфері прикладання антикризових управлінських рішень [1, с. 222].

Класифікацію підходів авторів щодо розуміння сутності антикризового управління можна здійснити, виходячи з його широти:

– вузький підхід – автори спеціально відходять від широкого розуміння і зводять антикризове управління до управління підприємством у кризовому середовищі. На думку автора, даний підхід відображає погляди західноєвропейських учених [2; 3];

– широкий підхід – широта полягає в тому, що вчені пропонують здійснювати антикризове управління не лише за умов кризового середовища, але й протягом усього життєвого циклу підприємства [4; 5; 6].

Опрацювання наукових праць вітчизняних авторів дає змогу констатувати той факт, що будь-яке управління організацією повинне бути антикризовим, тобто побудованим на врахуванні ризику та небезпеки кризових ситуацій. Слід зазначити, що антикризове управління повинне залежати від стадії та глибини кризи. Підприємство може перебувати у стадії легкої, середньої або важкої кризи. Залежно

від цього слід диференціювати антикризові дії. У роботі Туленкова Н.В. [7] запропоновано розподіляти антикризові заходи залежно від стадії (глибини) кризи на такі підвиди:

- передкризове управління, яке проводиться для своєчасного виявлення та розв’язання проблем з метою запобігання кризі;
- управління в умовах кризи, метою якого є стабілізація нестійких станів та збереження керованості системи;
- управління процесами виходу з кризи, яке здійснюється з метою мінімізації втрат та втрачених можливостей під час виведення організації зі стану кризи.

Спробуємо сформулювати поняття антикризового управління в цілому, а також у результаті синтезу з поняттями «фінансове управління» та «управління фінансами» – отримати власне бачення АФУ та антикризове управління фінансами (далі – АУФ) (рис. 1.1).

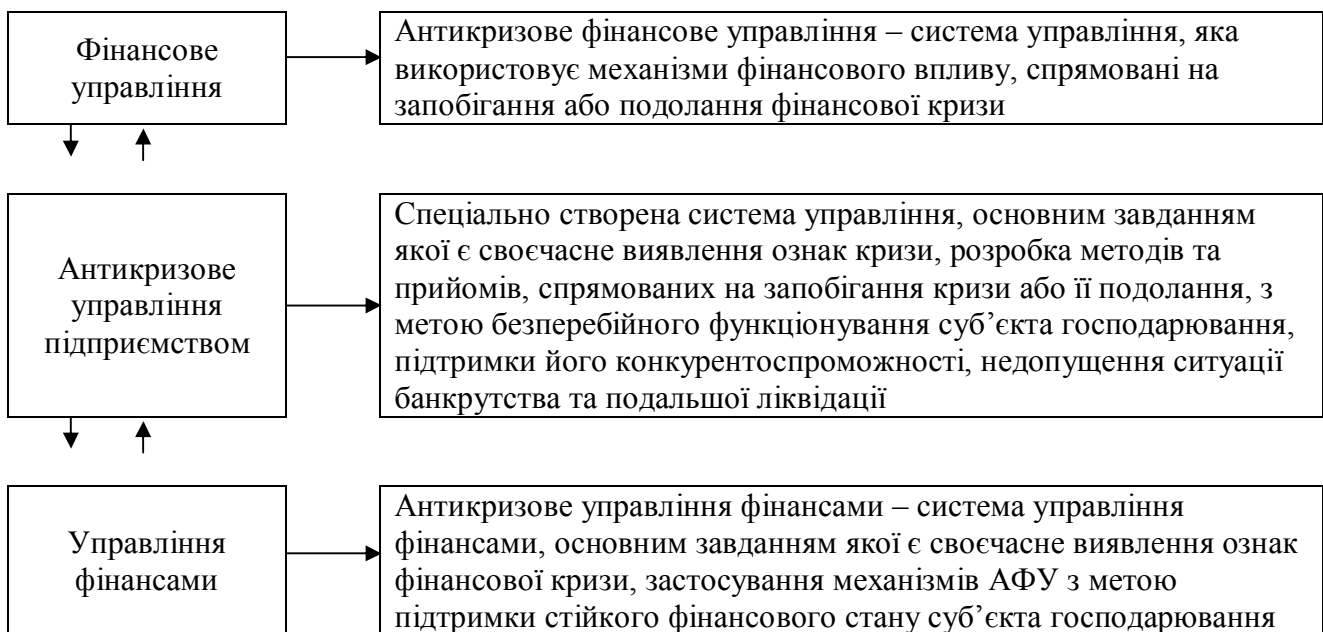

Рис. 1.1. Структурно-логічна схема формування визначення АФУ та АУФ

Отримані визначення базуються на наступному:

1. У роботі Бланка І.О. [8] сказано, що «... політика АФУ становить частину загальної фінансової стратегії підприємства, метою якої є розробка системи методів попередньої діагностики загрози банкрутства та застосування механізмів фінансового оздоровлення підприємства, що забезпечують його вихід із кризового становища». Аналіз цього визначення дозволяє встановити, що автор фактично зводить АФУ до механізмів фінансового оздоровлення.

2. Згідно із працею [9] АУФ включає в себе врахування необхідності профілактики та нейтралізації фінансової кризи.

Отже, на підставі вище зазначеного можна сформулювати нове бачення антикризового управління й визначити поняття АУФ та АФУ. Антикризове фінансове управління реалізує свої основні завдання, в тому числі й головне – своєчасне діагностування фінансового стану суб'єкта господарювання і вживання необхідних антикризових фінансових заходів щодо попередження фінансової кризи шляхом здійснення певних функцій, наведених на рис. 1.2.

Рис. 1.2. Функції антикризового фінансового управління [10; 11]

Вони поділяються на дві основні підгрупи, а саме: загальні функції антикризового фінансового управління, характерні для будь-якого виду менеджменту, і специфічні функції, що будуть розглянуті в роботі більш детально, оскільки їх перелік визначається специфікою антикризового фінансового управління суб'єктом господарювання.

У групі специфічних функцій антикризового фінансового управління суб'єктом господарювання основними є:

діагностика кризових симптомів фінансового розвитку суб'єкта господарювання, яка передбачає формування системи основних індикаторів загрози виникнення фінансової кризи, здійснення діагностики таких показників-індикаторів,

виявлення основних чинників зовнішнього і внутрішнього середовища функціонування суб'єкта господарювання, що генерують загрози його фінансовим інтересам, комплексне оцінювання масштабів кризового фінансового розвитку суб'єкта господарювання;

розробка загальної стратегії фінансового оздоровлення суб'єкта господарювання, в межах якої, виходячи з результатів комплексної оцінки масштабів кризового фінансового розвитку суб'єкта господарювання і прогнозу кризових чинників зовнішнього і внутрішнього фінансового середовища його функціонування, формується система цілей і цільових показників фінансового оздоровлення суб'єкта господарювання на довгостроковий період; визначаються пріоритетні завдання, що вирішуються в цій сфері в найближчій перспективі, і розробляється політика дій суб'єкта господарювання для основних напрямів його фінансового оздоровлення;

усунення неплатоспроможності суб'єкта господарювання, яке забезпечує створення системи найбільш невідкладних заходів щодо його фінансового оздоровлення;

відновлення фінансової стійкості суб'єкта господарювання, згідно з яким визначається його цільова структура капіталу з урахуванням кризових чинників розвитку;

забезпечення фінансової рівноваги в процесі розвитку суб'єкта господарювання, тобто формування основних пропорцій його фінансового розвитку, найбільшою мірою відповідних вибраній антикризовій фінансовій стратегії і спрямованих на запобігання фінансовій кризі в майбутньому періоді.

Таким чином, специфічні функції антикризового фінансового управління суб'єкта господарювання розглянуті в найбільш агрегованому вигляді. Кожна з цих функцій може бути конкретизована більш цілеспрямовано з урахуванням специфіки суб'єкта господарювання, основних форм його фінансової діяльності, а також кризових чинників його розвитку [8; 11].

У цілому реалізація заходів антикризового фінансового управління суб'єкта господарювання в разі загрози банкрутства передбачає:

- періодичне дослідження фінансового стану суб'єкта господарювання з метою раннього виявлення ознак його кризового розвитку, що викликають загрозу банкрутства;

- визначення масштабів кризового стану суб'єкта господарювання;

- вивчення основних факторів, що обумовлюють кризовий розвиток суб'єкта господарювання;

- формування мети та вибір основних механізмів антикризового фінансового управління у разі загрози банкрутства суб'єкта господарювання;

- впровадження внутрішніх механізмів фінансової стабілізації суб'єкта господарювання, які покликані забезпечити реалізацію негайних заходів щодо поновлення платоспроможності й відновлення фінансової стійкості за рахунок внутрішніх резервів;

- вибір ефективних форм санації, якщо масштаби фінансового стану суб'єкта господарювання не дають можливості вийти з нього без зовнішньої підтримки;

- фінансове забезпечення ліквідаційних процедур у разі банкрутства суб'єкта господарювання.

Тобто, узагальнюючи підходи різних авторів, під антикризовим управлінням слід розуміти “систему управління підприємством, яка має комплексний, системний характер і спрямована на запобігання або усунення несприятливих для бізнесу явищ за допомогою використання всього потенціалу сучасного менеджменту, розробки і реалізації на підприємстві спеціальної програми, що має стратегічний характер, дозволяє усунути тимчасові труднощі, зберегти і примножити ринкові позиції за будь-яких обставин, при використанні в основному власних ресурсів” [12, с.208].

У практиці розвитку країн з ринковою економікою банкрутство виступає як механізм регулювання та саморегулювання економіки і, насамперед, дотримання виконання зобов'язань суб'єктами господарювання. Банкрутство як елемент ринкових відносин стало реальністю і сучасної української економіки.

Аналіз економічної літератури показав, що існують різні підходи щодо визначення поняття банкрутства. Взагалі, поняття «банкрутство» – італійського походження. У дослівному розумінні банкрутство означає відмову громадянина або

фірми сплачувати за власними борговими зобов'язаннями через брак коштів. Асоціативно це пов'язують більшою мірою з фінансовими установами, банками. Однак в умовах ринку банкрутом може виявитися будь-яка виробнича система.

Шеремет А.Д. [23] під банкрутством суб'єкта господарювання розуміє його нездатність фінансувати поточну операційну діяльність і погасити термінові зобов'язання. Автор зазначає, що банкрутство є наслідком розбалансованості економічного механізму відтворення капіталу суб'єкта господарювання, результатом його неефективної цінової, інвестиційної і фінансової політики.

Куликов С.В. [13] дає визначення банкрутства суб'єкта господарювання, як його крах, викликаний технічною або фізичною нездатністю суб'єкта господарювання погасити взяті на себе фінансові зобов'язання. Банкрутство суб'єкта господарювання – це стан, коли реальна ринкова вартість активів фірми нижче суми їх зобов'язань.

Банкрутство означає фінансову неспроможність підприємства, що виявляється в перевищенні витрат на виробництво продукції над виторгом від її реалізації.

За Шморгуном М.П. [12] банкрутство (фінансовий крах) (bankruptcy) – це документально підтверджена нездатність суб'єкта господарювання платити за своїми зобов'язаннями і фінансувати основну поточну діяльність у зв'язку з відсутністю коштів. Такий стан підприємства, на думку автора, свідчить про погіршення всіх показників, що визначають його фінансову стійкість.

Отже, як бачимо, банкрутство є складним процесом, його можна охарактеризувати з різних сторін – юридичної, управлінської, організаційної, фінансової, тощо. Саме тому було згруповано основні підходи щодо визначення поняття банкрутства у юридичному та економічному аспектах, які представлені у табл. 1.1.

В табл. 1.1 наведені визначення, які найбільш точно і глибоко характеризують поняття банкрутства і найкраще відображають його сутність. В цілому можна констатувати – процедура банкрутства є кінцевою стадією невдалого функціонування суб'єкта господарювання.

Різні погляди також виникають у різних авторів щодо виділення основних видів банкрутства. Так, Шморгун Н.П. [14] виокремлює серед основних видів банкрутства лише три види, а саме – випадкове, навмисне, необережне.

Таблиця 1.1

**Основні підходи щодо визначення поняття банкрутства у
юридичному та економічному аспектах**

Визначення поняття		Джерело інформації, автор
Юридичний зміст	Банкрутство – це нездатність боржника відновити свою платоспроможність та задовольнити визнані судом вимоги кредиторів інакше як через застосування визначеної судом ліквідаційної процедури	Господарський Кодекс України (ст. 209) м. Київ, 16 січня 2003 року N 436-IV [15]
	Банкрутство – визнана арбітражним судом неспроможність боржника відновити свою платоспроможність та задовольнити визнані судом вимоги кредиторів не інакше як через застосування ліквідаційної процедури	Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом (Про банкрутство)» (ст. 1) м. Київ, 14 травня 1992 року N 2343-XII [16]
	Банкрутство – це неспроможність юридичної особи - суб'єкта підприємницької діяльності у встановлений строк задовольнити вимоги кредиторів, повернути кредити банку та забезпечити обов'язкові платежі до бюджету	Методичні рекомендації НБУ щодо застосування комерційними банками Закону України «Про Банкрутство» (п.2) від 21.07.94 р. N 23012/105 [17]
Юридичний зміст	Банкрутство – неспроможність підприємства платити за своїми борговими зобов'язаннями, що може бути зумовлена конкуренцією, некомпетентним управлінням, біржовими спекуляціями, тощо	Методичні рекомендації Центральної спілки споживчих товариств України з аналізу і оцінки фінансового стану підприємств (розд. 2) 28.07.2006 [18]
	Банкрутство – це одна із юридичних підстав ліквідації підприємства, яка виявляється у неспроможності суб'єкта підприємницької діяльності задовольняти у встановлений для цього термін пред'явлені йому кредиторами вимоги і виконати зобов'язання перед бюджетом	Яблонська А.С.[19]
	Банкрутство – встановлена господарським судом неспроможність боржника відновити свою платоспроможність, і задовольнити визнані судом вимоги кредиторів він здатний лише через застосування ліквідаційної процедури	Філімоненко О.С.[20]
Економічний зміст	Банкрутство підприємств – це наслідок глибокої фінансової кризи, система заходів щодо управління якої не дала позитивних результатів	Терещенко О.О.[21]
	Банкрутство (дослівно з італійс.) – відмова громадянина або фірма сплатувати за власними борговими зобов'язаннями через брак коштів	Пепа Т.В.[22]

<i>Продовження табл. 1.1</i>	
Банкрутство – це нездатність суб'єкта господарювання фінансувати свою поточну операційну діяльність і погасити термінові зобов'язання	Шеремет А.Д.[23]
Банкрутство суб'єкта господарювання – це крах, викликаний технічною або фізичною нездатністю суб'єкта господарювання погасити взяті на себе фінансові зобов'язання	Білоліпецький Н.П.[24]
Банкрутство означає фінансову неспроможність підприємства, що виявляється в перевищенні витрат на виробництво продукції над виторгом від її реалізації	Скворцов М.М.[23]
Банкрутство (фінансовий крах) (bankruptcy) – це документально підтверджена нездатність суб'єкта господарювання платити за своїми зобов'язаннями і фінансувати основну поточну діяльність у зв'язку з відсутністю коштів	Шморгун Н.П.[14]
Банкрутство (Bankruptcy) як неспроможність підприємства платити за своїми борговими зобов'язаннями та виконувати зобов'язання перед бюджетом	Базілінська О.Я.[24]

Характеристика даних видів банкрутства та причини їх виникнення представлені в табл. 1.2 [14].

Таблиця 1.2

Основні види банкрутства [14]

Види банкрутства	Причини банкрутства
Випадкове	Наслідок надзвичайних обставин (стихійні лиха, військові дії), політична нестабільність, економічна криза (загальний спад виробництва, банкрутство боржників і т.д.)
Навмисне	Результат спеціального приховування власного майна з метою несплати боргів кредиторам
Необережне	Результат неефективної роботи, проведення ризикових операцій

Отже, за Базілінською О.Я. [24], приховане банкрутство виникає у випадку навмисного приховування факту стійкої фінансової неспроможності підприємства та пов'язаного з цим подання недостовірної інформації кредиторам, державним органам, іншим зацікавленим особам; а умисне банкрутство – це свідоме доведення підприємства до стійкої фінансової неспроможності. Також, автор розглядає

фіктивне банкрутство як результат свідомого поширення підприємством інформації щодо своєї фінансової неспроможності, щоб ухилитися від оплати зобов'язань.

Подільська О.Я. розрізняє наступні види банкрутства підприємства: реальне, фіктивне, технічне, навмисне, які наведені нижче на рис. 1.3 [25].

Рис.1.3. Види банкрутства підприємства [25]

Отже, як бачимо з рис.1.3, Подольська О.Я. виділяє ще два види банкрутства, відмінних від тих, що були запропоновані попередніми авторами.

Таким чином, проаналізувавши можливі види банкрутства суб'єктів господарювання, що наводяться різними авторами, можемо дійти висновку, що вид банкрутства безпосередньо залежить від істинної причини його виникнення, і відповідно до неї й ідентифікується той чи інший вид банкрутства. Визначення виду банкрутства є важливим не лише для його економічної оцінки. Воно також має правовий характер, оскільки поняття «фіктивне банкрутство» та «навмисне банкрутство» застосовуються в кримінальному праві України, і саме за ці види банкрутства власник підприємства несе кримінальну відповідальність (ст. 156 Кримінального Кодексу України).

Особливої уваги потребує детальне вивчення причин виникнення банкрутства, що у свою чергу, допомогло у розробці конкретних шляхів недопущення банкрутства. Це є вкрай необхідним, особливо в сучасних умовах, оскільки на сьогодні більшість українських суб'єктів господарювання характеризується майже однаковим колом проблем. Серед останніх найбільш поширеними є: зміна економічного середовища, в якому вони існують; втрата традиційних ринків збуту власної продукції; зміна системи планування, яка призводить до порушення ритмічності виробничої діяльності; нестабільність правового поля.

Як зазначено Базилінською О.Я., за умов ринкової економіки підприємства постійно перебувають під впливом несприятливих внутрішніх і зовнішніх чинників, які можуть призвести до недостатності активів у ліквідній формі та банкрутства [25].

Всі автори, які розглядали питання банкрутства суб'єктів господарювання, поділяють фактори (причини) виникнення банкрутства на зовнішні (екзогенні) і внутрішні (ендогенні). Після проведення порівняльного аналізу щодо визначення основних чинників банкрутства, що виділяють сучасні автори [16; 23; 24], всі вони були згруповані в табл. 1.3.

Отже, як бачимо з табл. 1.3, як зовнішніх, так і внутрішніх чинників, що призводять до виникнення банкрутства суб'єкта господарювання, є дуже багато, тому їх слід об'єднати в означені нижче групи. Зовнішні причини виникнення банкрутства можна загалом об'єднати у такі групи факторів як: економічні, політичні, демографічні, природні. Щодо внутрішніх причин виникнення банкрутства найбільш доцільне наступне групування: виробничі фактори, фактори з управління, планування, організації та контролю.

Ларіонова К.Л. та Капінос Г.І. [26] виокремили фактори неплатоспроможності, що характерні саме для українських суб'єктів господарювання. У цьому контексті визначимо чинники неплатоспроможності страхових компаній (рис. 1.4).

Основні фактори (причини) виникнення банкрутства[14; 21; 23; 24; 25]

Автор	Зовнішні чинники	Внутрішні чинники
Подольська В.О. [25]	<ul style="list-style-type: none"> - спад виробництва; - збільшення кількості збиткових підприємств; - неплатоспроможність підприємств – партнерів; - політична нестабільність держави; - недосконалість законодавства; - високий рівень податків; - структура та рівень добробуту населення; - розмір і структура споживання; - платоспроможний попит населення; - посилення міжнародної конкуренції; - банкрутство боржників підприємства; - загальний розвиток науки і техніки; - рівень технологій тощо 	<ul style="list-style-type: none"> - дефіцит власних оборотних активів; - недосконалість механізму ціноутворення; - бездіяльність юридичних служб підприємства; - відсутність контролю за договірними відносинами; - значна питома вага непродуктивних витрат; - зростання дебіторської та кредиторської заборгованості; - неефективне використання ресурсів; - збільшення витрат; - збиткова діяльність підприємства і т.д.
Базилінська О.Я. [24]	<ul style="list-style-type: none"> - макроекономічна нестабільність; - значний рівень інфляції; - криза окремої галузі; - сезонні коливання; - посилення монополізму на ринку; - дискримінація підприємства органами влади та управління; - погіршення криміногенної ситуації тощо 	<ul style="list-style-type: none"> - неефективність операційної, інвестиційної та фінансової діяльності; - низька якість менеджменту; - низький рівень кваліфікації персоналу; - блокування інновацій та раціоналізаторства; - нерозвинутість фінансового контролінгу тощо
Терещенко О.О.[21]	<ul style="list-style-type: none"> - зміна кон'юнктури в економіці в цілому; - зменшення купівельної спроможності населення; - нестабільність господарського та податкового законодавства; - нестабільність фінансового та валютного ринків; - посилення конкуренції в галузі; - політична нестабільність у країні місцезнаходження підприємства або в країнах підприємств – постачальників сировини (споживачів продукції); - конфлікти між засновниками (власниками) 	<ul style="list-style-type: none"> - дефіцит в організаційній структурі; - недоліки у виробничій сфері; - прорахунки в галузі постачання; - низький рівень маркетингу; - втрата ринків збуту продукції; - дефіцит у фінансуванні

Продовження табл. 1.3

Шморгун Н.П.[14]	<ul style="list-style-type: none"> - кризовий стан економіки: інфляція, загальний спад виробництва, нестабільність фінансової системи, зростання цін на ресурси; - зміна кон'юнктури ринку; - неплатоспроможність та банкрутство партнерів; - жорстка фіскальна політика держави(високий рівень податків); - нестабільна політична ситуація в країні; - зміна зовнішньоекономічної політики держави; - антимонопольна політика держави; - неудоконаленість законодавства тощо; - зміна чисельності та складу населення; - рівень та структура споживання; - життєвий рівень та платоспроможність населення ; - стихійне лихо, тощо. 	<ul style="list-style-type: none"> - низький рівень техніки, технології; - виробництво неконкурентоспроможної продукції; - низький рівень організації виробництва; - зниження ефективності використання виробничих ресурсів, виробничих потужностей; - створення понаднормових залишків запасів; - уповільнення обігу капіталу, створення його дефіциту; - використання позик на не вигідних умовах; - збільшення фінансових витрат; - зниження показників рентабельності; - погана якість клієнтури підприємства, що платить із запізненням, або не платить і веде до ланцюгового банкрутства; - відсутність портфеля замовлень, що веде до зменшення обсягів реалізації, грошового потоку, зростання кредиторської заборгованості; - швидке та непланове розширення діяльності
------------------	---	--

За даними рис. 1.4 видно, що сьогодні існує значна кількість факторів неплатоспроможності, і розглядати їх слід з врахуванням не лише внутрішніх, але і зовнішніх загроз, що дасть можливість оцінити реальний стан страховика і вжити всі можливі контрзаходи по ліквідації негативних факторів і запобіганню банкрутства.

У результаті проведеного дослідження можемо дійти висновку, що сьогодні існує значна кількість причин, що можуть спровокувати виникнення банкрутства суб'єктів господарювання, які детально розглянули Базилінська О.Я. [24], Подольська О.В. [25], Терещенко О.О. [21], Шморгун Н.П. [14] та інші. У сьогоднішніх умовах для ефективного функціонування на ринку необхідно керувати впливом факторів не тільки внутрішніх, але й зовнішніх.

Від керівника, менеджера залежить життєздатність страхової компанії. Тому менеджер зобов'язаний вміти виявляти основні фактори, що впливають на її організацію. Він повинен знайти і запропонувати найбільш раціональні способи реагування на зовнішні ризики, обумовлені невизначеністю зовнішнього

середовища. Чим більше виявлено таких факторів, тим більше ризик, тим складніше приймати ефективні рішення.

Рис. 1.4. Основні фактори неплатоспроможності українських страховиків [28]

Слід відзначити, що виходячи з вищевказаного, прогнозування банкрутства стає першочерговою необхідністю, що дасть можливість виявити основні проблеми і недоліки в роботі юридичної особи, а також врахувати вплив різноманітних зовнішніх чинників, і в результаті спрогнозувати ймовірність банкрутства і вжити заходи для його уникнення.

1.2. Теоретико-методичні засади прогнозування ймовірності банкрутства суб'єктів господарювання

У вітчизняній і закордонній науковій літературі існують різні підходи до прогнозування ймовірності банкрутства суб'єктів господарювання.

Ознаки банкрутства можна розділити на дві групи. До першої групи відносяться показники, що свідчать про можливі фінансові утруднення і ймовірність банкрутства в недалекому майбутньому: повторювані суттєві втрати в основній діяльності, що виражаються в хронічному спаді виробництва, скорочення обсягів продажів і хронічній збитковості; наявність хронічно простроченої кредиторської та дебіторської заборгованості; низькі значення коефіцієнтів ліквідності і тенденція їх до зниження; збільшення до небезпечних меж частки позикового капіталу в загальній його сумі; дефіцит власного оборотного капіталу; систематичне збільшення тривалості обороту капіталу; наявність наднормативних запасів сировини і готової продукції; використання нових джерел фінансових ресурсів на не вигідних умовах; несприятливі зміни в портфелі замовлень; падіння ринкової вартості акцій суб'єкта господарювання; зниження виробничого потенціалу.

В другу групу входять показники, несприятливі значення яких не дають підстави розглядати поточний фінансовий стан як критичний, але сигналізують про можливість різкого його погіршення в майбутньому при неприйнятті дієвих заходів. До них відносяться:

– надмірна залежність суб'єкта господарювання від якого-небудь одного конкретного проекту, типу устаткування, виду активу, ринку збуту;

– втрата ключових контрагентів / страхувальників;

– недооцінка відновлення техніки і технології;

– втрата досвідчених співробітників апарата керування;

– змушені простої, неритмічна робота;

– неефективні довгострокові угоди;

– недостатність капітальних вкладень і т.д.

До переваг цієї системи індикаторів можливого банкрутства можна віднести системний і комплексний підходи, а до недоліків – більш високий ступінь

складності ухвалення рішень в умовах багатокритеріальної задачі, інформативний характер розрахованих показників, суб'єктивність прогнозного рішення.

На рис. 1.5 представлена класифікація існуючих підходів для оцінки та прогнозування ймовірності банкрутства суб'єктів господарювання. З рис. 1.5 видно, що існує чотири основних підходи для оцінки й прогнозування ймовірності банкрутства: 1) експертні методи; 2) економіко-математичні методи; 3) штучні інтелектуальні системи; 4) методи оцінки фінансового стану.

Рис. 1.5. Класифікація існуючих підходів до оцінки та прогнозування ймовірності банкрутства суб'єктів господарювання [14]

Найбільш відомими методиками, що відносяться до першого підходу, є метод Аргенти (А-рахунок), або оцінка ймовірності краху; метод Скоуна; методика

компанії ERNST&WHINNEY; методика якісного аналізу В.В. Ковальова. Ці методики засновані на якісній оцінці ймовірності банкрутства суб'єктів господарювання.

До другого підходу відносяться методи прогнозування ймовірності банкрутства, засновані на побудові економіко-математичних моделей. До них відносяться: дискримінантний аналіз; кластерний аналіз; дерева класифікації; імітаційне моделювання [14].

Застосування кластерного аналізу при прогнозуванні ймовірності банкрутства базується на визначенні кластерів, що характеризують фінансову стабільність суб'єкта господарювання й схильність його до банкрутства.

Кластерний аналіз дозволяє здійснити класифікацію об'єктів, у цьому випадку суб'єктів господарювання, для яких оцінюється фінансовий стан, на основі подання результатів, виражених фінансовими коефіцієнтами – крапками відповідного геометричного простору, з наступним виділенням груп як «згустків» цих крапок (кластерів, таксонів).

До кластерного аналізу відносяться методи автоматичної класифікації без навчання, засновані на визначенні поняття відстані між об'єктами і не потребуючі апріорної інформації про розподіл генеральної сукупності.

При здійсненні прогнозування ймовірності банкрутства по кожному з суб'єктів господарювання виділяється деяка кількість показників, що характеризують його фінансове становище. Причому, в аналіз можуть бути включені дані за відповідними показниками і за ряд років, що дозволяє оцінити схильність суб'єкта господарювання до банкрутства з урахуванням фактору часу.

Метод дерева класифікації одержав широке поширення в закордонній практиці. Основними перевагами методу побудови дерев класифікації при прогнозуванні ймовірності банкрутства є високий ступінь наочності (графічне подання), легкість інтерпретації отриманих результатів, ієрархічність обчислень у процесі класифікації (питання задаються послідовно і остаточне рішення залежить від відповіді на всі попередні питання).

Ще одним підходом до прогнозування банкрутства суб'єктів господарювання на підставі економіко-математичних методів є імітаційне моделювання. Методи розрахунку ймовірності банкрутства на основі імітаційного моделювання можуть бути застосовані в умовах вітчизняної економіки. Дана група методів заснована на розрахунку ймовірності банкрутства суб'єктів господарювання шляхом аналізу результатів, що дозволяє оцінити їх схильність до банкрутства в майбутньому. Так, менш фінансово стійкі суб'єкти господарювання мають більшу ймовірність банкрутства в найближчий період, чим більше стійкі.

З економіко-математичних методів, використовуваних для прогнозування банкрутства суб'єктів господарювання, найбільше часто застосовуваним на практиці є дискримінантний аналіз. Найбільш відомими методами, заснованими на побудові дискримінантної функції є:

1. Моделі оцінки ймовірності банкрутства на основі Z -критерію Е.Альтмана. Особливого значення при розрахунку цих показників для страхової компанії мають саме числові коефіцієнти. В Україні Z -бали для страховиків не розраховуються, подібна модель не застосовується.

2. Модель оцінки фінансового стану Р.Ліса.

3. Метод рейтингового числа.

4. R -модель прогнозу ризику банкрутства.

5. Прогнозна модель Дж. Таффлера.

6. Модель Фулмера.

7. Модель Г. Спрінгейта.

8. Модель оцінки ймовірності банкрутства малих і середніх підприємств Ж.Конана і М. Гольдера.

9. Модель Д.Чессера.

10. Узагальнена модель оцінки ймовірності банкрутства.

11. Галузеві моделі оцінки ймовірності банкрутства.

12. Модель PAS-коефіцієнта [14].

Національна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України розробила рекомендації щодо аналізу діяльності страхових компаній з метою

стандартизації процедур, здійснення аналізу діяльності страховиків, своєчасного виявлення ризиків у їх діяльності. Відповідно до Рекомендацій здійснюється аналіз капіталу, активів, перестраховування, страхових резервів, дохідності, ліквідності і надається відповідна оцінка фінансового стану страхової компанії. На основі проведених тестів раннього попередження страховики можуть отримати такі оцінки: стійка, задовільна, гранична, незадовільна.

На основі аналізу даних статистичної звітності страхової компанії можна сформувані фінансові показники, на основі яких визначається ймовірність банкрутства страхової компанії.

Пропонуємо сформувані наступну систему базових показників:

- частка валових надходжень страхових платежів у сумарних активах;
- співвідношення сплаченого статутного капіталу та сумарних активів;
- частка страхових платежів, які повернуті страхувальника;
- частка страхових платежів, які повернуті перестраховувальникам;
- коефіцієнт фінансової стабільності страхової компанії;
- коефіцієнт фінансової стійкості страхової компанії.

Метод визначення ймовірності банкрутства страхової компанії на основі застосування формули Байеса передбачає наступні кроки:

- формування і розрахунок показників, що характеризують стійкість (надійність) страхової організації;
- визначення бінарних характеристик на основі співвідношення значень отриманих показників та допустимих значень по відповідній сукупності показників;
- визначення ймовірності банкрутства на основі використання формули Байеса.

Оскільки страхові компанії в загальній сукупності не є порівнюваними між собою, вважається за доцільне розбити їх на групи, однорідні за показником загальної суми активів. Для цього в сукупності визначають середній розмір активів за якими страхові компанії поділяються на групи. У кожній з наведених груп

вибирають середнє значення. На основі вибірки отримують чотири групи страховиків та проводять визначення рейтингової оцінки.

Методи (штучні інтелектуальні системи), засновані на використанні експертних систем і спрямовані на прогнозування ймовірності банкрутства суб'єктів господарювання, умовно можна підрозділити на дві групи:

- діагностичні експертні системи;
- системи нейромережових обчислень.

Діагностичні експертні системи призначені для виявлення причин, що викликали незадовільний стан суб'єктів господарювання. Крім того, діагностичні експертні системи дозволяють моделювати механізм мислення людини щодо вирішення завдань у відповідній предметній області. Крім обчислень, експертні системи формують висновки, ґрунтуючись на наявній у них інформації, базуючись на евристичних підходах до одержання результатів [14].

У цілому можна відзначити, що експертні системи діагностичного характеру в економіці стали поширюватися порівняно недавно і ще не знайшли широкого застосування, що не дозволяє говорити про достатній ступінь точності інтерпретації отриманих результатів, тому що вони базуються насамперед на знаннях і досвіді експертів. Таким чином, можна відзначити, що економічні діагностичні експертні системи поки обмежені рівнем знань фахівців (фінансистів, економістів, бухгалтерів), що не завжди є високим.

Іншим напрямком застосування економічних систем є використання систем нейромережових обчислень із метою виявлення ймовірності банкрутства суб'єктів господарювання.

Штучні нейронні системи являють собою нову й досить перспективну обчислювальну технологію, що дає нові підходи до дослідження динамічних завдань у фінансовій області. Спочатку нейронні мережі відкрили нові можливості в області розпізнавання образів, потім до цього додалися статистичні і засновані на методах штучного інтелекту засоби підтримки прийняття рішень і вирішення завдань у сфері фінансів, у тому числі для діагностики банкрутства суб'єктів господарювання [14].

Одним з основних напрямків діагностики юридичних осіб є підхід, що базується на розрахунку різних фінансових коефіцієнтів на основі фінансової звітності. Вітчизняні й закордонні автори пропонують різні процедури аналізу фінансової звітності, виходячи із цілей і завдань аналізу, інформаційної бази, технічного забезпечення, досвіду й кваліфікації фахівців.

Аналіз літературних джерел дозволив виділити наступні методики діагностики банкрутства суб'єктів господарювання, засновані на розрахунку і аналізі фінансових показників: системи показників У. Бівера; метод «credit-men» Ж.Депальяна; методика діагностики банкрутства підприємств І.Бланка; методика, заснована на розрахунку коефіцієнта фінансування важколіквідних активів; модель фінансової рівноваги підприємства Ж. Франшо та І. Романе.

Для оцінки ймовірності банкрутства у вітчизняній практиці використовується система коефіцієнтів: коефіцієнт поточної ліквідності (покриття); коефіцієнт забезпеченості власними коштами; коефіцієнт відновлення (втрати) платоспроможності. Поряд з наведеною вище формою діагностики банкрутства використовується також балансовий метод оцінки фінансового стану та загрози банкрутства, що його ще називають «Модель В.В. Ковальова». Проте, не дивлячись на наявність великої кількості методик, що дозволяють прогнозувати банкрутство суб'єктів господарювання з тією або іншою мірою вірогідності, жодна з них не може претендувати на використання як універсальна.

Актуальною проблемою є коригування методик з врахуванням регіональних і галузевих особливостей, а також розробка нових алгоритмів прогнозування вірогідності банкрутства, вільних від виявлених недоліків. Зокрема, великий інтерес представляє використання теорії статистичного розпізнавання кризового стану суб'єктів господарювання.

Розглянуті методики не надають даних про детальний період настання банкрутства, однак вони показують реальні проблеми та можливості настання банкрутства. Основні переваги та недоліки цих методик полягають у тому, що: система показників У.Бівера враховує специфіку вітчизняної економіки, враховується сучасна міжнародна практика, модель є зручною у застосуванні.

Вагові коефіцієнти для індикаторів не передбачаються і підсумковий показник фінансового стану не розраховується.

Отримані значення індикаторів порівнюються з їх нормативними значеннями для трьох видів фірм: для нормально функціонуючих компаній; для компаній, збанкрутілих протягом року; для фірм, що стали банкрутами протягом п'яти років.

Розглянемо нормативні значення показників У. Бівера в табл. 1.4 [21].

Таблиця 1.4

Нормативні значення показників У. Бівера [21]

Показник	Розрахунок показника	Нормативні значення показників		
		Стійка компанія	За 5р. до банкрутства	За 1р. до банкрутства
Коефіцієнт Бівера	(Чистий прибуток – Амортизація) / Зобов'язання	0,4 - 0,45	0,17	-0,15
Рентабельність капіталу за чистим прибутком	(Чистий прибуток / Активи)*100	6-8	4	-22
Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	Зобов'язання / Активи	$\leq 0,37$	$\leq 0,5$	$\leq 0,80$
Коефіцієнт покриття активів власним оборотним капіталом	Власний оборотний капітал / Активи	0,4	$\leq 0,3$	$\approx 0,06$
Коефіцієнт загальної ліквідності	Оборотні активи / Короткострокові зобов'язання	$\leq 3,2$	≤ 2	≤ 1

При розгляді моделі Сайфулліна – Кадикова можна відмітити, що дана модель зручна для коригування відносно локалізації підприємства та часу розгляду, враховує специфіку вітчизняної економіки та є зручною в застосуванні.

Діагностика неможливості банкрутства на базі рейтингового числа не дозволяє оцінити причини потрапляння підприємства «в зону неплатоспроможності». Нормативний зміст коефіцієнтів, які використовуються для рейтингової оцінки, не враховує галузевих особливостей підприємств. Не дається відповідь на питання, які фактори вплинули на зміну рівня фінансової стійкості.

Проаналізувавши наукову літературу з даної теми, можна зазначити, що найбільш адаптованими до вітчизняних підприємств моделями визначення ймовірності банкрутства, є коефіцієнт У.Бівера, дискримінантна модель О.Терещенка, модель Р.Сайфулліна – Г.Кадикова, модель PAS–коефіцієнта.

Проаналізувавши можливості використання зарубіжних дискримінантних моделей для оцінювання фінансової неспроможності українських підприємств, поділяємо думку О. Квасовського, що попри низку переваг цих моделей, підтверджених експериментальним шляхом, їх безапеляційна і беззастережна імплементація в національну аналітичну практику є некоректною. Так, враховуючи значні відмінності у факторах зовнішнього економічного середовища, які генерують загрозу банкрутства суб'єктів господарювання в Україні; нестабільність та ігнорування галузевих особливостей діяльності вітчизняних підприємницьких структур; необ'єктивність облікової інформації щодо вартості активів і пасивів та розбіжності у веденні обліку і розрахунку окремих показників, можна з упевненістю стверджувати, що використання західних моделей діагностики банкрутства на підприємствах України даватиме недостатньо об'єктивні прогнози [27, с. 106].

1.3. Моделі оцінювання схильності страхової компанії до банкрутства

Страхова компанія як специфічний суб'єкт сучасного фінансового ринку України має характерні лише їй особливості. Закон України «Про страхування» чітко регламентує діяльність страховика та визначає основні положення, що забезпечують його платоспроможність. Розгляд існуючих критеріїв та принципів схильності страхової компанії до банкрутства дозволить провести не лише превентивні заходи з діагностики банкрутства, відновити платоспроможність страховика, але й зміцнити її фінансовий стан та завоювати довіру та прихильність споживачів.

Критеріями схильності страхової компанії до банкрутства є фактори, які забезпечують фінансову надійність страхової компанії, проте мають дуже низькі показники ефективності.

На початкових етапах розвитку страхової компанії фінансова надійність забезпечується здебільшого розмірами і якістю статутного капіталу, а в подальшому – й іншими елементами власного капіталу, резервним капіталом, вільними резервами, нерозподіленим прибутком. З розвитком страхової діяльності зростає роль таких чинників:

1. Збалансований страховий портфель – результат зусиль страховика протягом не одного десятка років. Адже від величини та якості страхового портфеля залежать головні вхідні та вихідні грошові потоки страховика (суми надходжень страхових премій, обсяги й коливання страхових виплат); склад і величина страхових резервів; інвестиційні можливості; обсяги витрат на ведення справи; фінансові результати і, врешті-решт – ринкова вартість самої страхової компанії. Страховий портфель можна асоціювати з наявністю у страховика можливості вести бізнес у ринковому середовищі.

Якщо страхова компанія не в змозі сформувати страховий портфель (тобто зайняти свою нішу на ринку страхових послуг), то всі інші питання (в тому числі фінансова надійність) стають другорядними. Через це страхові портфелі більшості вітчизняних страхових компаній поки що важко назвати ідеальними. Структура страхового портфеля складається під впливом асортименту страхових послуг, тобто тих видів страхування, на проведення яких страховик отримав ліцензію. Особливе значення для формування страхового портфеля має оперативне реагування страховика на задоволення попиту на ті страхові послуги, які в ринкових умовах відповідають інтересам страхувальників [28].

Для перспективного забезпечення фінансової стійкості страхових операцій, а отже – фінансової надійності страхової компанії в цілому, важливо досягти й зберігати збалансованість портфеля. Цей стан характеризується, як мінімум, компенсацією тих договорів, строк дії яких закінчується, новоукладеними договорами. Водночас така компенсація має поширюватись не лише на кількість договорів та страхові премії за ними, але й бути узгодженою із страховою сумою, строком страхування і суттєво не відрізнятись від імовірності збитку, яка переважала в попередніх договорах.

Під збалансованістю страхового портфеля розуміється його диверсифікованість, стабільність розвитку різних видів страхування, відповідність платежів і виплат компанії, укладених та припинених договорів, сформованих резервів та зобов'язань, договорів, за якими відбуваються виплати, та беззбиткових договорів. Для збалансування страхового портфеля важливе значення має його величина, однорідність, рівновага та стабільність. Збалансований, однорідний страховий портфель забезпечує страхову компанію від фінансових потрясінь, надає можливість у нормальному режимі забезпечувати страхувальникам страховий захист [28].

2. Тарифна політика представляє собою процес розробки, обґрунтування та визначення порядку застосування страхового тарифу. Цей процес є цілеспрямованою діяльністю страховика з визначення, уточнення, впорядкування страхових тарифів з метою забезпечення поєднання інтересів учасників страхових відносин: успішного та беззбиткового розвитку страховика та встановлення раціональної ціни на страхові послуги для страхувальників.

Тарифну політику можна вважати ефективною, якщо тарифи на страхові послуги:

- забезпечують еквівалентність страхових відносин між страховиком та усією сукупністю страхувальників даного страховика;
- відповідають платоспроможному попиту страхувальників;
- є гнучкими, передбачають можливість розширення обсягу страхової відповідальності;
- забезпечують рентабельність страхових операцій [28];
- характеризуються достатньою стабільністю протягом тривалого часу.

3. Достатність страхових резервів. Склад страхових резервів і їх обсяги залежать від здійснюваних страховиком видів страхування, строків дії договорів, рівномірності розподілу ризиків у часі тощо. Сформовані за встановленими методами, саме вони відображають обсяг страхових зобов'язань і протистоять їм. Джерелом формування страхових резервів є страхові премії. Отже, достатність страхових резервів залежить від двох чинників:

- від обраних методів формування страхових резервів;
- від точності визначення страхової премії (як ціни за страхову послугу) за укладеними договорами страхування.

Слід зауважити лише, що якими б досконалими і точними не були методи формування страхових резервів, вони не в змозі забезпечити реальну достатність резервів, якщо буде заниженою страхова премія. В цьому випадку основний вхідний грошовий потік страхової компанії, який вона отримує у вигляді страхових премій, заздалегідь буде нести в собі загрозу порушення її фінансовій стійкості.

4. Ефективне управління активами – провадження зваженої інвестиційної політики. Акумуляовані страховою компанією страхові премії, а також власні кошти страховика потребують ефективного управління. Вони розміщуються та інвестуються у різноманітні фінансові інструменти з метою збереження їхньої вартості і з метою одержання додаткового доходу. Активи страховика, сформовані за рахунок страхових резервів і власних коштів, є додатковою гарантією виконання його страхових зобов'язань. Законодавчо встановлений перелік дозволених активів, а також принципи ефективного управління активами – безпечність, прибутковість, ліквідність, диверсифікованість. Дотримання цих вимог дає змогу страховику провадити зважену інвестиційну політику, яка враховує не тільки його власні інтереси щодо одержання інвестиційних прибутків, але й інтереси страхувальників з огляду на підтримання належної фінансової надійності страхової компанії.

5. Перестраховування загрози фінансовій стійкості страховика, пов'язані з прийняттям на страхування об'єктів зі значною вартістю, незбалансованим страховим портфелем, коливанням технічних результатів страхової діяльності.

Зміст перестраховування полягає у передачі частини відповідальності страховика за певну плату іншому страховику (перестраховику). Така передача частини ризику від одного страховика до іншого фактично означає вирівнювання страхових сум, на які застраховані різноманітні об'єкти. Вирівнювання ж страхових сум веде до оптимізації та збалансування страхового портфеля, а, отже – до підвищення стійкості та платоспроможності страховика при здійсненні страхових операцій. Саме перестраховування як унікальне економічне явище нівелює загрози

фінансовій стійкості страховика, пов'язані з прийняттям на страхування об'єктів зі значною вартістю, незбалансованим страховим портфелем, коливанням технічних результатів страхової діяльності. Перестраховання дає змогу брати на страхування дуже дорогі та унікальні ризики, сприяє запровадженню та поширенню нових видів страхування без додаткової загрози фінансовій надійності страховика [28].

Головне завдання страховика при цьому – визначити пропорції розподілу ризику між собою і перестраховиком, тобто розмір власного утримання і розмір цесії. Розмір власного утримання залежить від виду страхування, характеру ризику, його ймовірності, максимально можливого розміру збитку тощо.

Контроль і регулювання платоспроможності страхових компаній є одним з важливих аспектів діяльності органів нагляду в країнах Європейського Союзу (ЄС). Вільне переміщення капіталу з метою відкриття дочірніх підприємств, представництв в межах Європейського Союзу (ЄС) обумовили необхідність створення єдиної системи контролю платоспроможності в межах співтовариства. При цьому, «правила платоспроможності» – це характерний вираз європейської регламентації, їм повинні підпорядковуватися усі страхові компанії ЄС».

Комісія ЄС реформувала систему регулювання платоспроможності страховиків у Директиві, що стосується страхових компаній, які займаються страхуванням іншим, ніж страхування життя (Директива 2002/13/ЄС) Solvency I.

При запровадженні Solvency I основний принцип системи визначення платоспроможності страховика: страховик, крім технічних резервів, які сформовані у розмірі, достатньому для виконання страхових зобов'язань, повинен мати також додатковий резерв, відомий як маржа платоспроможності.

Основні концептуальні новели Директиви 2002/13/ЄС від 05.03.2002р.:

–запроваджено вимоги щодо щорічного перегляду значень окремих показників залежно від зміни Європейського індексу споживчих цін, зокрема, розмір мінімального гарантійного фонду має щорічно переглядатися Європейською комісією. Розмір мінімального гарантійного фонду не підлягає перерахуванню тоді, коли індекс споживчих цін зростає менше ніж на 5%;

–відбулася подальша деталізація та упорядкування видів активів, які враховуються при розрахунку резерву фактичної платоспроможності. Зокрема, передбачено, що активи, які входять до складу фактичного запасу платоспроможності поділяються на три групи: найбільш надійні активи (включаються до фактичного запасу платоспроможності без обмежень), менш надійні активи (включаються до складу нетто-активів з деякими обмеженнями) та активи, які можуть бути включені до складу нетто-активів лише з дозволу органів страхового нагляду;

– здійснено диференціацію порядку розрахунку нормативної маржі платоспроможності за укрупненими видами страхування. Зокрема, для страхування цивільної відповідальності при перевезенні повітряним, морським, річковим транспортом, а також для страхування загальної відповідальності, страхові премії та виплати при розрахунку зростають на 50%;

– передбачене подовження розрахункового періоду для обчислення індексу виплат за видами страхування, які призначені для відшкодування збитків, що настають не періодично та можуть мати катастрофічний характер.

– зокрема, по таких видах страхування, як страхування кредиту, страхування від буревіїв, градобою та вимерзання тривалість розрахункового періоду для обчислення індексу виплат складає 7 років на відміну від розрахункового періоду в 3 роки, який встановлюється для інших видів страхування;

– сформовано спеціальний порядок визначення маржі платоспроможності у разі суттєвого скорочення обсягів страхового бізнесу у звітному році порівняно з попереднім роком;

– збільшено розмір мінімального гарантійного фонду для різних видів ризикового страхування зумовлене як впливом інфляційних процесів так і зростанням ризиків, що приймаються на страхування;

– органи страхового нагляду наділено повноваженнями втручатися у справи страхових компаній на ранній стадії погіршення їх платоспроможності [29].

Особливістю оцінки платоспроможності страховиків, які надають послуги із ризикових видів страхування відповідно до законодавства ЄС, є співставлення

фактичної платоспроможності з такими величинами: нормативною платоспроможністю, мінімальним гарантійним фондом та нормативним гарантійним фондом. При цьому, величина нормативного гарантійного фонду дорівнює 1/3 нормативної платоспроможності.

При застосуванні Solvency I специфіка профілю ризиків конкретної страхової компанії не береться до уваги. Тому, цілком логічним кроком є перегляд нормативів Solvency I з метою забезпечення адекватного врахування всіх основних ризиків, з якими має справу певний страховик. В зв'язку з цим, була проведена робота над новим поколінням Директив, які отримали назву Solvency II.

У результаті проведеної роботи в рамках Solvency II запропонована абсолютно нова концепція, яка передбачає виділення трьох структурних блоків показників, які підлягають вивченню у межах контролю діяльності страхових компаній з метою гарантування їх платоспроможності.

1 блок (кількісні вимоги) – окреслює вимоги до обсягу мінімального нормативного капіталу, нормативної маржі платоспроможності, структури капіталу, правил оцінки страхових резервів, а також принципів інвестиційної діяльності страхових компаній;

2 блок (якісні вимоги) – базується на основних принципах ризик-менеджменту та внутрішнього контролю, методології проведення останнього, визначенні структури органів контролю, їх компетенції та інструментів впливу, а також урегулюванні міжнародного співробітництва органів контролю;

3 блок (ринкова дисципліна) – окреслює основні вимоги, щодо відкритості та прозорості функціонування страхових компаній, тобто оприлюднення страховиками інформації про обсяг капіталу, його структуру, профіль ризику та показники адекватності капіталу [29].

Впровадження Solvency II забезпечила можливість вдосконалення вимог до платоспроможності страховиків шляхом:

- впровадження системи, яка базується на врахуванні ризик-факторів;
- використання інтегрованого підходу до формування страхових резервів та вимог до капіталу;

- впровадження всеохоплюючої системи ризик-менеджменту;
- використання внутрішніх моделей управління капіталом страховика;
- мінімізації впливу ризиків шляхом їх диверсифікації.

Норматив Solvency I повністю застосовується в діяльності страхової компанії. Solvency II ще потребує певних законодавчих змін для повного впровадження в практику вітчизняного страхування, як це було в свій час з правилами визначення платоспроможності страховиків, що нині діють в Україні [29].

Принципи оцінки схильності страхової компанії до банкрутства полягають у використанні сучасних інформаційних технологій та інструментальних засобів обробки даних для діагностики банкрутства. Доцільно формувати систему діагностики банкрутства з двох частин.

Експрес-діагностика банкрутства здійснюється за наступними основними етапами:

- визначення об'єктів спостереження «кризового поля», що реалізує загрозу банкрутства підприємства;
- формування системи індикаторів оцінки загрози банкрутства підприємства;
- аналіз окремих сторін кризового фінансового розвитку підприємства, що здійснюється стандартними методами;
- попередня оцінка масштабів кризового фінансового стану підприємств;
- інформаційна підтримка прийняття рішень експрес-діагностики.

Схема експрес-аналізу і побудови Звіту.

1. Оцінка і аналіз економічного потенціалу підприємства.

1.1. Оцінка майнового стану.

1.1.1. Вертикальний аналіз балансу – визначення структури фінансових показників з оцінкою впливу різних факторів на кінцевий результат.

1.1.2. Горизонтальний аналіз балансу – порівняння кожної позиції звітності з попереднім періодом.

1.1.3. Аналіз якісних змін у майновому стані.

1.1.4. Аналіз структури і динаміки оборотних коштів.

1.2. Оцінка наявності негативних статей у звітності.

1.3. Оцінка фінансового стану.

1.3.1. Оцінка ліквідності.

1.3.2. Оцінка фінансової стійкості.

2. Оцінка і аналіз результатів фінансово-господарської діяльності підприємства.

2.1. Оцінка ділової активності.

2.2. Оцінка рентабельності.

2.3. Оцінка положення на ринку цінних паперів.

2.4. Вертикальний аналіз фінансових результатів.

2.5. Комплексна оцінка результатів діяльності по методиці “Дюпон”.

3. Висновки та рекомендації.

Фінансовий блок експрес-діагностики представляє собою набір універсальних показників, що розраховуються на базі основних форм бухгалтерської звітності. У процесі аналізу окремих сторін кризового фінансового розвитку підприємства використовуються такі методи: горизонтальний (трендовий) фінансовий аналіз; вертикальний (структурний) фінансовий аналіз; порівняльний фінансовий аналіз; аналіз фінансових коефіцієнтів; аналіз фінансових ризиків; інтегральний фінансовий аналіз, заснований на моделі Дюпона.

Фундаментальна діагностика банкрутства підприємств характеризує систему оцінки параметрів кризового фінансового розвитку підприємства, яка здійснюється на основі методів факторного аналізу та прогнозування.

- повний комплексний аналіз фінансових коефіцієнтів;
- кореляційний аналіз;
- SWOT-аналіз;
- розрахунок індексу кредитоспроможності (модель Альтмана, модель Тафлера, модель Спрінгейта, формула Ліса, модель CREDITMEN, модель R, універсальна дискримінантна модель).

Дослідження критеріїв та принципів оцінювання схильності страхової компанії до банкрутства виявило, що основними критеріями оцінки виступають:

- достатній власний капітал;
- формування збалансованого страхового портфеля;
- достатні страхові резерви;
- ефективна тарифна політика;
- ефективне управління активами;
- перестраховання.

А основні принципи схильності страхової компанії до банкрутства досліджуються на основі методів експрес-аналізу (система регулярної оцінки кризових параметрів фінансового розвитку, що здійснюється на базі даних його фінансового обліку за стандартними алгоритмами аналізу, постійного моніторингу фінансового стану страховика); фундаментального аналізу (системи оцінки параметрів кризового фінансового розвитку підприємства, яка здійснюється на основі методів факторного аналізу та прогнозування).

Підсумовуючи вище наведене, зазначимо, що основною ціллю функціонування суб'єкта господарювання є максимальна реалізація його потенціалу та, за його рахунок, досягнення оптимального рівня прибутковості та його утримання упродовж усього життєвого циклу. За таких обставин, фінансова політика повинна містити в собі чітко визначений список цілей та методів їхнього досягнення, перелік джерел фінансування поточних та капітальних витрат, сформовану методику оптимізації процесів формування та використання матеріальних і фінансових ресурсів, обґрунтовані критерії дієвості механізмів реалізації планів компанії, функціональні методи контролю за ефективністю реалізації окреслених цілей, критерії оцінювання досягнутих результатів [56, с. 543].

Висновок до розділу 1

1. В процесі написання першого розділу дипломної роботи були розглянуті сучасні положення щодо існуючого поняття банкрутства у економічному та юридичному розрізі з точки зору провідних вітчизняних науковців; наведена характеристика видів банкрутств та відповідно з'яовано основні причини його

виникнення в сучасних умовах розвитку; проаналізовані та охарактеризовані основні фактори (зовнішні та внутрішні) та причини виникнення кризових явищ, що ведуть до неплатоспроможності та банкрутства як підприємств, так і страхових компаній в межах України так й в усьому світі.

2. Досліджено основні групи методів щодо визначення банкрутства суб'єктів господарювання, їхні переваги та недоліки; підходи щодо визначення банкрутства суб'єктів господарювання та наведена їхня характеристика з особливостями практичного використання; розглянута модель Байєса та методика, що була розроблена Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, для діагностики банкрутства страхових компаній.

3. Доведено, що для того, щоб прогноз був більш обґрунтованим, рекомендується комплексно використовувати одночасно кілька методів прогнозування ймовірності банкрутства суб'єктів господарювання, що дозволить значно підвищити ступінь вірогідності отриманих результатів.

4. Охарактеризовано основні критерії схильності страхової компанії до банкрутства безпосередньо через чинники, що визначають фінансову стійкість страховика та забезпечують її платоспроможність. Використовуючи європейський досвід була наведена характеристика та особливості використання методик визначення платоспроможності Solvency I, Solvency II та умови їх застосування. Принципи оцінки схильності страхової компанії до банкрутства полягають на використанні різноманітних інтегральних формул (експрес-аналіз) та моделей (фундаментальний аналіз) діагностики банкрутства. Результатом їх обчислення є можливість виявити ознаки схильності до банкрутства ще на ранніх етапах його розвитку та вжити ефективні механізми та заходи виходу з нього.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СХИЛЬНОСТІ СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ ДО БАНКРУТСТВА

2.1. Оцінка фінансової стійкості ТзДВ “Страхова компанія “ВП-КАПІТАЛ”

Товариство з додатковою відповідальністю «Страхова компанія «ВП-КАПІТАЛ» засноване 29 жовтня 2007 року в місті Києві.

З перших днів свого існування компанія приймає активну участь в становленні та розвитку страхового ринку України. Страхова компанія «ВП-КАПІТАЛ» працює на страховому ринку України вже 9 років, станом на 31 березня 2016 року її статутний фонд становить 8500 тис. гривень.

Багаторічний досвід надання страхових послуг надає можливість враховувати специфіку ринку, швидко реагувати на його потреби, пишатися вагомими результатами діяльності, професіоналізмом працівників та довірою клієнтів.

ТзДВ СК «ВП-КАПІТАЛ» є універсальною страховою компанією з високим ступенем мобільності, що дає змогу розробити та запропонувати потрібну клієнту послугу з страхування або перестраховування.

Партнерами ТзДВ СК «ВП-КАПІТАЛ» з перестраховування є більше 10 Українських страхових компаній.

Умови страхування розроблені співробітниками на основі закордонних аналогів з врахуванням особливостей вітчизняного страхового ринку та побажаннями клієнтів.

Для врегулювання збитків ТзДВ СК «ВП-КАПІТАЛ» залучає досвідчених спеціалістів з експертних та юридичних фірм.

Предметом діяльності товариства є страхування, перестраховування, фінансова та інша діяльність, яка визначена законодавством України. Серед основних видів діяльності: 65.12 «Інші види діяльності, крім страхування життя», 65.20 «Перестраховування».

Проаналізуємо основні показники, що характеризують фінансову діяльність ТзДВ «СК «ВП-КАПІТАЛ» впродовж 2013- 2015 рр.

Власний капітал – це частина в активах підприємства, що залишається після вирахування його зобов'язань. Динаміку власного капіталу впродовж 2013-2015 рр.

Таблиця 2.1

**Динаміка власного капіталу ТзДВ «СК «ВП-КАПІТАЛ»
за 2013-2015 рр.***

тис. грн.

Стаття балансу (звіту про фінансовий стан)	РОКИ			Відхилення, %	
	2013	2014	2015	2014/2013	2015/2014
Зареєстрований (пайовий) капітал	8500,0	8500,0	8500,0	-	-
Додатковий капітал	0	0	0	-	-
Резервний капітал	0	0	0	-	-
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	70,0	143,0	211,0	104,3	47,6
Усього	8570,0	8643,0	8711,0	0,8	0,8

Складено за: фінансова звітність ТзДВ “Страхова компанія “ВП-КАПІТАЛ”

Аналізуючи табл. 2.1, можна зробити висновок, що сума власного капіталу за 2013-2015 рр. залишилася незмінною, що свідчить про негативні тенденції фінансового розвитку страхової компанії. Зважаючи на зростаючі обсяги нерозподіленого прибутку слід відмітити політику компанії, яка не спрямована на нарощування власного капіталу, а отже і забезпечення гарантій додаткового виконання страхових зобов'язань. Зареєстрований капітал ТзДВ «СК «ВП-КАПІТАЛ» впродовж 2013-2015 рр. залишався незмінним 8500 тис.грн. Резервний капітал впродовж досліджуваного періоду не формується у страховика. За 2015-2016 рр. нерозподілений прибуток зростає однаковими темпами – на 0,8%.

Аналіз структури власного капіталу ТзДВ «СК «ВП-КАПІТАЛ» подано в табл. 2.2.

Аналізуючи структуру власного капіталу ми можемо зробити висновок, що протягом 2013-2015 років сума зареєстрованого капіталу не змінювалася, але в структурі в 2013 році вона займала 92,4%, у 2014 році 98,3%, а у 2015 році

– 97,6%. Негативні зміни в структурі капіталу пояснюється збільшенням нерозподіленого прибутку у 2013-2015 роках.

Таблиця 2.2

**Структура власного капіталу ТзДВ «СК «ВП-КАПІТАЛ»
за 2013-2015 рр., %***

Стаття балансу (звіту про фінансовий стан)	РОКИ			Відхилення, %	
	2013	2014	2015	2014/2013	2015/2014
Зареєстрований (пайовий) капітал	99,2	98,3	97,6	-0,9	-0,7
Додатковий капітал	0	0	0	-	-
Резервний капітал	0	0	0	-	-
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	0,8	1,7	2,4	112,5	41,2
Усього	100	100	100	-	-

Складено за: фінансова звітність ТзДВ «Страхова компанія «ВП-КАПІТАЛ»

Динаміка позикового капіталу наведена в табл. 2.3.

Таблиця 2.3

**Динаміка позикового капіталу ТзДВ «СК «ВП-КАПІТАЛ»
за 2013-2015 рр., тис. грн.***

Стаття балансу (звіту про фінансовий стан)	РОКИ			Відхилення, %	
	2013	2014	2015	2014/2013	2015/2014
<i>Довгострокові зобов'язання і забезпечення, у т.ч.:</i>					
-страхові резерви	167,0	56,0	161,0	-66,5	187,5
<i>Поточні зобов'язання і забезпечення, у т.ч.:</i>					
-поточна кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	5,0	-	5,0	-	-
-поточна кредиторська заборгованість з бюджетом	10,0	8,0	14,0	-20,0	75,0
-поточна кредиторська заборгованість зі страхування	1,0	-	4,0	-	-
-поточна кредиторська заборгованість з оплати праці	4,0	-	5,0	-	-
-поточна кредиторська заборгованість за страховою діяльністю	39,0	64,0	108,0	64,1	68,7
Інші поточні зобов'язання	65,0	67,0	110,0	3,1	64,2
Усього	291,0	195,0	407,0	-33,0	108,7

Складено за: фінансова звітність ТзДВ «Страхова компанія «ВП-КАПІТАЛ»

Аналізуючи табл. 2.3 можна зробити висновок, що найбільша сума залучених коштів у 2015 році – 407,0 тис.грн. У 2013-2014 роках відбулося зменшення залучених коштів від 291 тис.грн. до 195 тис. грн. Однак в 2015 році обсяг залученого капіталу зростає на 108,7% - до 407 тис. грн. Це зростання відбулося за рахунок збільшення довгострокових зобов'язань і забезпечень у частині страхових резервів на 187,5% і поточної кредиторської заборгованості на 77%. У 2015 році значно збільшилася сума інших поточних зобов'язань на 64,2% в порівнянні з 2014 роком.

Структуру позикового капіталу за 2013-2015 рр. представлена на рис. 2.1 – 2.3.

Розглянувши структуру позикового капіталу за 2013 рр. можна зробити висновок, що найбільшу частку займали страхові резерви – 57,4%, які зменшувалися впродовж 3 років. Близько однієї п'ятої позикового капіталу займає поточна кредиторська заборгованість. Трохи більше – 22,4% - інші поточні зобов'язання.

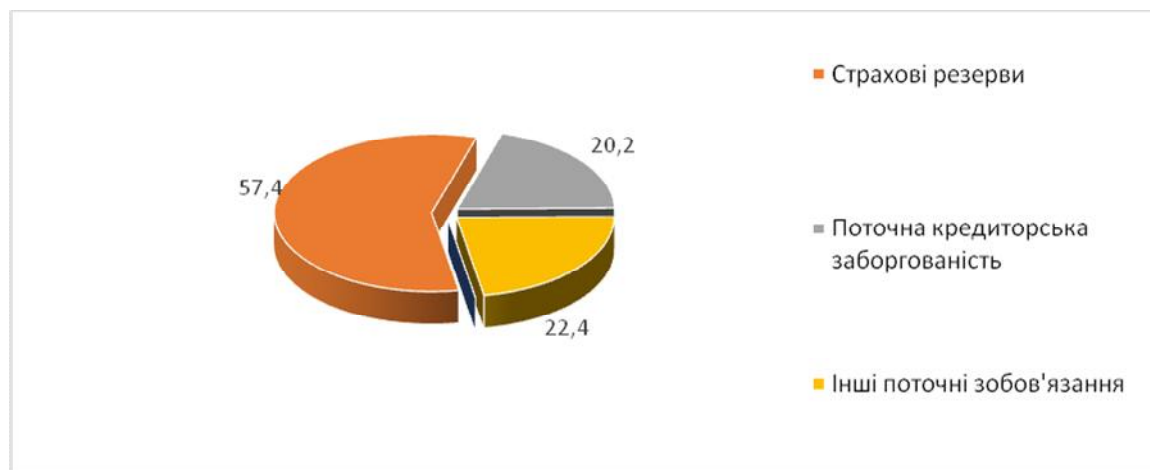

Рис. 2.1. Структура позикового капіталу за 2013 рік

Фінансовий стан страховика багато в чому залежить від того, які кошти він має, звідки вони взялися і куди вкладені.

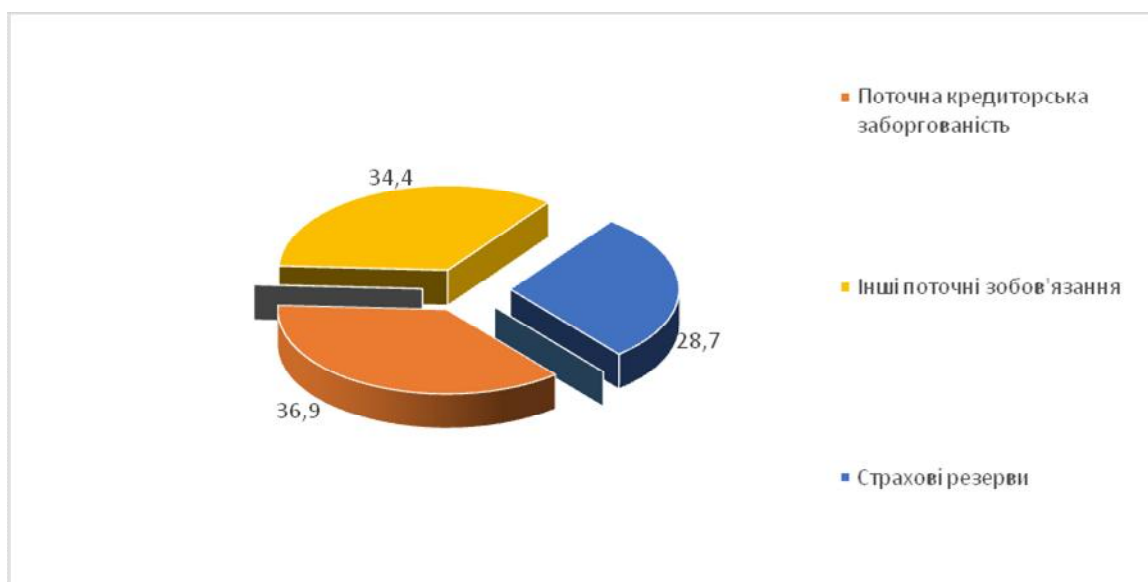

Рис. 2.2. Структура позикового капіталу за 2014 рік

В 2014 році дещо змінюється структура позичкового капіталу в бік зменшення страхових резервів до 28,7% та зростання поточної кредиторської заборгованості до 36,9%. Від оптимальності співвідношення власного і позикового капіталу значною мірою залежить фінансовий стан страхової компанії.

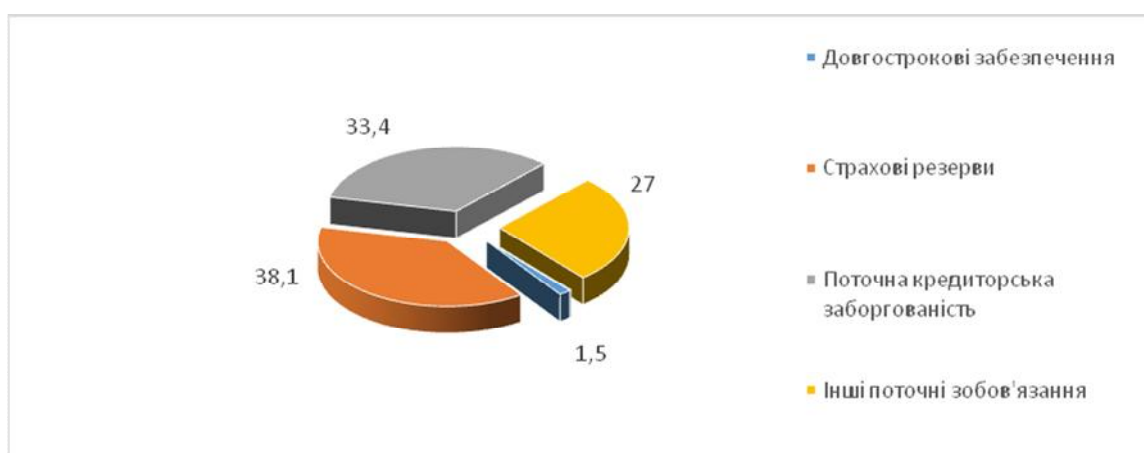

Рис. 2.3. Структура позикового капіталу за 2015 рік

В 2015 році в страховій компанії відбувається зростання страхових резервів до 38,1% та появи довгострокових забезпечень в розмірі 1,5%.

Фінансові результати діяльності СК «ВІП-КАПІТАЛ» за 2013-2015 років наведено в табл. 2.4.

Таблиця 2.4

**Фінансові результати діяльності
ТзДВ «СК «ВІП-КАПІТАЛ» за 2013-2015 рр.***

тис. грн.

№ з/п	Показники	2013 р.	2014 р.	2015 р.	Абсолютне відхилення 2015/2013, тис. грн.
1.	Чисті зароблені страхові премії	79,0	173,0	230,0	151,0
2.	Валовий прибуток	79,0	173,0	173,0	94,0
3.	Інші операційні доходи	1,0	106,0	274,0	273,0
4.	Адміністративні витрати	56,0	149,0	210,0	154,0
5.	Витрати на збут	1,0	49,0	44,0	43,0
6.	Інші операційні витрати	-	-	83,0	83,0
7.	Фінансовий результат від операційної діяльності (прибуток)	23,0	81,0	110,0	87,0
8.	Інші доходи	21,0	-	2095,0	2074,0
9.	Інші витрати	22,0	-	2125,0	2103,0
10.	Фінансовий результат до оподаткування (прибуток)	22,0	81,0	80,0	58,0
11.	Чистий фінансовий результат (прибуток)	13,0	73,0	68,0	55,0

Складено за: фінансова звітність ТзДВ «Страхова компанія «ВІП-КАПІТАЛ»

За даними табл. 2.4 можна зробити висновки про позитивні тенденції нарощування фінансових результатів страховика. Загалом зростають чисті зароблені премії на 151,0 тис.грн. в 2015 році порівняно з 2014 і 2013 роками. Відповідно аналогічною динамікою збільшується валовий прибуток в 2014 році, однак в 2015 році він залишається на рівні попереднього року, що зумовлено чистими понесеними збитками за страховими випадками в розмірі 57 тис. грн. Негативним аспектом є збільшення адміністративних витрат (на 154,0 тис.грн.), що зумовлює зростання витрат на ведення справи. Незважаючи на зменшення витрат на збут на 5 тис. грн. в 2015 році, здійснення інших операційних витрат у розмірі 83 тис. грн. призвело до зменшення темпів зростання прибутку від операційної діяльності. Зростання інших витрат в більших обсягах порівняно із збільшенням інших доходів

призвело до зменшення фінансового результату до оподаткування і чистого фінансового результату на 1,0 тис. грн. і 5 тис. грн. відповідно.

Для проведення поглибленого аналізу фінансової стійкості автором відібрані фінансові відносні показники, які дозволяють надати характеристику показникам фінансової стійкості, платоспроможності та ліквідності страхової компанії (табл. 2.5).

Проведені розрахунки основних показників фінансової стійкості ТзДВ “СК “ВПІ-КАПІТАЛ” дали наступні результати:

1. Коефіцієнт автономії у 2013-2015 рр. має значення більше нормативного і свідчить про те, що з кожних 100 грн. вкладених активів товариства в середньому 97 грн. – власний капітал. Значення коефіцієнта автономії свідчить про фінансову незалежність товариства. Оберненим показником є показник залежності, який має значення менше нормативного (1,11-1,05) і означає зменшення фінансової залежності компанії.

2. Коефіцієнт фінансової стабільності: у 2013 році на кожну гривню залучених коштів припадає 29,45 грн. власного капіталу, у 2014 році – 44,32 грн., а у 2015 році – 21,40 грн. Цей показник вищий за оптимальне значення та свідчить про те, що страховик відносно незалежний від зовнішніх фінансових джерел.

3. Коефіцієнт маневреності показує, яка частина власних коштів страхової компанії знаходиться в мобільній формі та дозволяє відносно вільно маневрувати цими коштами. Відбулося зростання цього коефіцієнта від 0,06 до 0,08, що позитивно характеризує фінансовий стан страховика.

4. Коефіцієнт структури капіталу є найбільш загальною оцінкою фінансової стійкості товариства. Значення цього показника в 2013-2014 рр. 0,01-0,02 означає, що на кожну 1 грн. власного капіталу припадає 1 коп. залучених коштів та свідчить про незначну залежність від зовнішніх кредиторів та інвесторів. Позитивним явищем є зростання значення цього показника в 2015 році до 0,05, однак при цьому така залежність зберігається.

Таблиця 2.5

Аналіз показників фінансової стійкості ТзДВ «СК «ВІП-КАПІТАЛ» за 2013-2015 роки*

Показник	Нормативне значення	2013	2014	2015	Абсолютне відхилення		
					2014-2013	2015-2014	2015-2013
Коефіцієнт автономії	>0,5	0,97	0,98	0,96	0,01	-0,02	-0,01
Коефіцієнт фінансової залежності	<2,0	1,11	1,02	1,05	-0,09	0,03	-0,06
Коефіцієнт фінансової стабільності	>1,0	29,45	44,32	21,40	14,87	-22,92	-8,05
Коефіцієнт маневреності робочого капіталу	>0,5	0,06	0,06	0,08	0,00	0,02	0,02
Коефіцієнт структури капіталу	0,5-1,0	0,01	0,02	0,05	0,01	0,03	0,04
Коефіцієнт покриття зобов'язань власними коштами	<1,0	0,03	0,02	0,05	-0,01	0,03	0,02
Коефіцієнт ефективності використання активів	Зростання	0,0015	0,0083	0,0075	0,0068	-0,0008	0,006
Коефіцієнт ефективності використання власних коштів	Зростання	0,0015	0,0084	0,0078	0,0069	-0,0006	0,0063
Коефіцієнт перестраховування	<0,5	0,45	0,17	0,00	-0,28	-0,17	-0,45
Частка страхових резервів у пасивах, %	Збільшення	1,7	0,6	1,7	-0,9	1,1	0,0
Частка зареєстрованого (пайового) капіталу у власному капіталі, %	Збільшення	99,2	98,3	97,6	-0,9	-0,7	-1,7

Складено за: фінансова звітність ТзДВ "Страхова компанія "ВІП-КАПІТАЛ"

5. Коефіцієнт покриття зобов'язань власним капіталом визначає достатність власного капіталу товариства для покриття своїх зобов'язань. Відбулося незначне збільшення показника від 0,03 до 0,05, однак його значення перебуває в нормі.

6. Наявність коефіцієнтів ефективності використання активів та власного капіталу свідчить про прибуткову діяльність страховика. Вони перебувають в межах 0,0015-0,0084, що характеризує помітне зростання прибутковості.

7. Частка страхових резервів у пасивах на кінець 2015 року склала 1,7%, що на 1,1 % більше ніж у 2014 році та збереглася на рівні 2013 року. Незначна частка цього показника характеризує незначні обсяги довгострокових зобов'язань.

8. Значний вплив на фінансову стійкість страхової компанії має частка страхових премій, що передана в перестраховання. Для обмеження залежності страховика від перестраховиків, з метою забезпечення платоспроможності цей показник не повинен перевищувати 50 % або 0,5. Коефіцієнт перестраховання, який у 2013 році склав 0,45, вказує на те, що більшість договорів страхування не мають перестрахового захисту. Протягом 2013-2015 років спостерігається тенденція до його поступового зменшення, а у 2015 році його значення дорівнює 0. Дотримання нормативного значення є позитивним для діяльності компанії, оскільки не ставить її в залежність від фінансової стійкості перестраховиків.

9. Негативним є зменшення частки статутного капіталу у власному капіталі від 99,2% до 97,6% за аналізований період, що свідчить про зниження гарантій забезпечення додаткового страхового захисту в страховика.

Оцінка платоспроможності ТзДВ «СК «ВІП-КАПІТАЛ» відповідно до Закону України «Про страхування» на основі фактичного та нормативного запасів платоспроможності представлена в табл. 2.6.

Згідно з табл. 2.6, фактичний запас платоспроможності на кінець 2015 року збільшився на 141,0 тис. грн. порівняно з 201 роком. За 2013-2015 рр. нормативний запас платоспроможності зменшився на 124,1 тис. грн., що зумовлено зменшенням обсягів страхових надходжень.

Таблиця 2.6

Оцінка платоспроможності ТзДВ «СК «ВІП-КАПІТАЛ» за 2013–2015 роки*

Показник	2013 р.	2014 р.	2015 р.	Абсолютне відхилення		
				2014-2003	2015-2014	2015-2013
Фактичний запас платоспроможності (нетто-активи), тис. грн.	8522,0	8595,0	8663,0	73,0	68,0	141,0
Нормативний запас платоспроможності для страховиків, які здійснюють види страхування, інші, ніж страхування життя, – більша із визначених величин	306,1	355,6	182,0	49,5	-173,6	-124,1
1. [сума надходжень страхових премій за попередні 12 місяців –(сума страхових премій, належних перестраховикам *0,5)*0,18]	306,1	355,6	182,0	49,5	-173,6	-124,1
2. [сума здійснених виплат протягом попередніх 12 місяців – (сума виплат, компенсованих перестраховиками*0,5)]/*0,26	176,0	128,0	9,0	-48,0	-119,0	-167,0
Величина перевищення фактичного запасу платоспроможності страховика над розрахунковим нормативним запасом	8215,9	8239,4	8481,0	23,5	241,6	265,1

Складено за: фінансова звітність ТзДВ “Страхова компанія “ВІП-КАПІТАЛ”

Важливим показником в аналізі платоспроможності є перевищення фактичного запасу платоспроможності над розрахованим нормативним запасом. Необхідно зазначити, що за аналізований період фактичний запас платоспроможності перевищив нормативний запас, що свідчить про високу платоспроможність страхової компанії. На кінець 2013 року фактичний запас платоспроможності перевищив нормативний запас платоспроможності на 8215,9 тис. грн., перевищення за 2014 рік становить 8239,4 тис. грн., за 2015 р. – 8481,0 тис. грн.

Проведемо аналіз показників ліквідності страхової компанії «ВП-КАПІТАЛ» протягом 2013-2015 років в табл. 2.7.

Таблиця 2.7

Аналіз показників ліквідності ТЗДВ «СК «ВП-КАПІТАЛ» за 2013-2015 роки*

Показник	Нормативне значення	2013	2014	2015	Абсолютне відхилення		
					2014-2013	2015-2014	2015-2013
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,2-0,35	0,70	0,61	0,79	-0,09	0,18	0,09
Коефіцієнт швидкої ліквідності	1-2	5,08	4,34	3,00	-0,74	-1,34	-2,08
Коефіцієнт загальної ліквідності	1,5-2,5	5,15	4,43	3,05	-0,72	-1,38	-2,1
Показник ліквідності страхових резервів	<1	0,27	0,09	0,21	-0,18	0,12	-0,06

Складено за: фінансова звітність ТЗДВ «Страхова компанія «ВП-КАПІТАЛ»

За даними табл. 2.7 коефіцієнт абсолютної ліквідності за 2013-2015 рр. має значення 0,70-0,79, що вище рекомендованого нормативного значення даного показника. Так, на кінець 2015 року страхова компанія могла погасити в поточний момент 79 % короткострокових боргів, що на 9 % більше ніж на кінець 2013 року та на 18 % більше, ніж на кінець 2014 р.

Коефіцієнт швидкої ліквідності на кінець 2015 року знаходився в межах, вищих від нормативу, тобто за рахунок найбільш ліквідних активів та активів, що швидко реалізуються страхова компанія могла погасити 300 % короткострокових

зобов'язань у випадку її критичного стану. Коефіцієнт швидкої ліквідності у 2015 р. менше на 208 % аналогічного значення у 2013 р. та менше на 134 % за 2014 р.

Коефіцієнт загальної ліквідності відповідає значенню коефіцієнта швидкої ліквідності у зв'язку із незначним обсягом запасів у структурі активів, і також має значення нижче нормативного. Даний показник на кінець 2015 року складає 3,05, що на 2,1 менше, ніж у 2013 році та на 1,38 менше ніж у 2014 році.

Враховуючи, що страхові резерви призначені для виплати страхового відшкодування при настанні страхових подій, страхова компанія повинна мати інформацію про ліквідність страхових резервів. Даний показник розраховують як відношення обсягу страхових резервів до ліквідних активів, тому він не повинен перевищувати 1 або 100 %. На кінець 2015 року цей показник становив 0,21, що на 0,06 менше, ніж на кінець 2013 року та на 0,12 більше, чим у 2014 році та відповідає встановленому нормативному значенню і свідчить про достатнє покриття страхових резервів високоліквідними коштами, що може відповідати за своєчасну виплату страхових сум та страхового відшкодування за 2013-2015 рр.

2.2. Аналіз інтегральних моделей ймовірності банкрутства страховика

Зарубіжний досвід показує, що спрогнозувати банкрутство можна за 1,5–2 роки до появи його очевидних ознак. У світі існує велика кількість методів і прийомів здійснення такого прогнозування, але найбільш часто застосовуваним на практиці є дискримінантний аналіз [4].

Під дискримінантним аналізом здебільшого розуміють комплекс методів математичної статистики, за допомогою якого здійснюється класифікація досліджуваних одиниць (підприємств) залежно від значень обраної сукупності показників відповідно до побудованої метричної шкали. Така шкала будується на основі емпіричного дослідження фінансових показників великої кількості підприємств, одні з яких опинились у фінансовій кризі, а інші успішно продовжують свою діяльність.

У процесі аналізу підбирається певна система показників, дослідивши значення яких, можна віднести підприємство до того чи іншого класу та з високим рівнем ймовірності спрогнозувати його майбутній фінансовий стан. У теорії і практиці здебільшого розрізняють однофакторний та багатофакторний дискримінантний аналіз [4].

Однофакторний аналіз представляє собою відособлене дослідження окремих показників (які є складовою певної системи показників) та класифікацію підприємств за принципом дихотомії (поділ досліджуваної сукупності підприємств на дві підсукупності залежно від значення обраного показника). Таким чином до категорії «хворих» чи «здорових» підприємства відносять в розрізі окремих показників відповідно до емпірично побудованої шкали граничних значень досліджуваного показника.

Для отримання узагальнюючого результату про якість фінансового стану підприємства аналізуються всі включені в спеціально підбрану систему показники у відповідності до їх граничних значень. Одною з найвідоміших моделей однофакторного дискримінантного аналізу є система показників У. Бівера.

Серед вищенаведених показників особливого значення має саме коефіцієнт У. Бівера. Якщо протягом тривалого часу (1,5 – 2 роки) цей показник не перевищує 0,2, то це є ознакою формування незадовільної структури балансу, що відображає небажане скорочення частки прибутку, яка направляється на розвиток виробництва. Така тенденція в кінцевому випадку призводить до незадовільної структури балансу, коли підприємство починає працювати в борг і його коефіцієнт забезпечення власними засобами стає менше 0,1 [4].

Розглянемо значення показників ймовірності банкрутства за У. Бівером для «СК «ВІП-КАПІТАЛ» протягом 2013-2015 років в табл. 2.8.

За даними табл. 2.8 можна зробити висновки, що значення коефіцієнта У. Бівера для страхової компанії «ВІП-КАПІТАЛ» відповідає нормативному значенню «стійка компанія» лише за 2014 рік. Це свідчить про задовільну структуру балансу та підтверджує показники фінансової стійкості та прибутковості наведені в попередньому параграфі роботи. В 2013 та 2015 роках страхова компанія мала

схильність до банкрутства протягом найближчих років, однак завдяки проведенню високоефективних антикризових заходів страхова компанія подолати небезпечну ситуацію.

Таблиця 2.8

**Значення показників ймовірності банкрутства за У. Бівером для
«СК «ВП-КАПІТАЛ» протягом 2013-2015 років**

Показник	Розраховані значення		
	2013 рік	2014 рік	2015 рік
Коефіцієнт Бівера	0,04	0,37	0,17
Рентабельність капіталу за чистим прибутком	0,14	0,82	0,74
Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	0,03	0,02	0,04
Коефіцієнт покриття активів власним оборотним капіталом	0,06	0,07	0,08
Коефіцієнт загальної ліквідності	5,15	4,43	3,05

Рентабельність капіталу за чистим прибутком відповідає нормативному значенню до 4 протягом 2013-2015 років, що свідчить про те, що компанія за 5 років може бути банкрутом. Незважаючи на те, що в цей період в компанії з'явився чистий прибуток, протягом досліджуваного періоду страхова компанія мала високу схильність до банкрутства.

Коефіцієнт концентрації позикового капіталу протягом 2013-2015 років відповідає нормативному значенню стійкої компанії, що свідчить про відносну незалежність страховика від позичальників та фінансову стійкість.

Коефіцієнт покриття активів власними оборотними коштами відповідає нормативному значенню компанії, яка перебуває за 1 рік до банкрутства.

Коефіцієнт загальної ліквідності відповідає нормативному значенню стійкої компанії у 2013-2015 рр. Це свідчить про достатність оборотних активів для покриття короткострокових зобов'язань страхової компанії.

Отже, можна стверджувати, що страхова компанія мала схильність до банкрутства протягом 2013-2015 років за певними показниками, однак в 2015 році вона вийшла з кризового стану.

Недоліком методу У. Бівера є його прогностичний період: за наслідками розрахунку діагностичних індикаторів підприємства потрапляють в одну з трьох груп – «благополучні компанії», а також фірми, що перебувають «за рік до неплатоспроможності» і «за п'ять років до неплатоспроможності» відповідно. Очевидно, що в сучасних умовах термін у 1–5 років є надто довготривалим періодом для прогнозування, адже відтермінування у погашенні фінансових зобов'язань, зазвичай, не надається на термін більше року. Тому методика діагностики повинні давати прогноз платоспроможності на значно коротший термін – від 4–6 місяців до року.

Головним суперечливим моментом однофакторного дискримінантного аналізу є те, що значення окремих показників може свідчити про позитивний розвиток підприємства, а інших - про незадовільний. Така ситуація унеможлиблює об'єктивне прогнозування банкрутства.

Суть багатфакторного (багатоваріантного) дискримінантного аналізу зводиться до того, що при допомозі набору методів і прийомів математичної статистики виводять оптимальну дискримінантну функцію, яка відображає залежність однієї пояснюваної змінної від багатьох пояснювальних змінних. У ході побудови вказаної функції для кожного з підібраних показників (пояснювальних змінних) визначається вага, величина якої характеризує різну силу їхнього впливу на значення пояснюваної змінної. З допомогою виведеної дискримінантної функції обчислюють інтегральний (узагальнюючий) індикатор для конкретного суб'єкта підприємництва, який дає змогу з певною мірою вірогідності прогнозувати його банкрутство [31].

У зарубіжній практиці поширена значна кількість методик (моделей) визначення інтегрального показника рівня загрози банкрутства. Для здійснення порівняльного аналізу детальніше зупинимося на економіко-математичних моделях передбачення фінансових загроз, а саме: двофакторній моделі діагностики банкрутства; моделі оцінювання ймовірності банкрутства на основі Z-критерію Е. Альтмана; прогнозна модель Р. Таффлера; прогнозній моделі Р. Ліса для оцінювання фінансового стану; моделі прогнозування потенційного банкрутства

Спрінгейта; модель Creditmen; модель прогнозування загрози банкрутства R; універсальна дискримінантна функція.

Найпростішою є двофакторна модель діагностики банкрутства. Основні недоліки цієї моделі полягають у тому, що вона не дає змоги:

- відобразити такі сторони фінансового стану, як оборотність і рентабельність активів, темпи зміни виручки від реалізації тощо;
- визначити реальний стан ліквідності підприємства за коефіцієнтом поточної ліквідності без його аналізу в контексті з показниками виручки, обсягу дебіторської та кредиторської заборгованостей.

Отже, згадана двофакторна дискримінантна функція не дозволяє здійснити комплексне оцінювання фінансового стану підприємства в контексті загрози неплатоспроможності, тому достовірність отриманих при її застосуванні результатів прогнозування вірогідності банкрутства викликає серйозні сумніви. Тому ми не будемо визначати ймовірність банкрутства страхової компанії «ВІП-Капітал» за цією моделлю.

У практиці господарювання країн Заходу широко використовують інший метод оцінювання банкрутства підприємств – Z-рахунок Альтмана. П'яти- та одинадцятифакторні моделі діагностики банкрутства, які подано в багатьох вітчизняних літературних джерелах, доцільно застосовувати тільки для великих підприємств в Україні, які котирують власні акції на біржах, оскільки доволі складно отримати оцінку ринкової вартості суб'єкта господарювання. Головними недоліками згаданої моделі є обмежений простір для її застосування (значний ризик отримання недостовірних результатів оцінювання при використанні в секторі малого і середнього підприємництва) та не адаптованість до вітчизняних реалій ведення бізнесу. Крім того, якщо значення інтегрованого показника знаходяться в інтервалі від 1,23 до 2,9 (так звана «зона невідання» в уточненій моделі), то Z-критерій Альтмана взагалі не працює. Тому, використовуючи цю модель на підприємствах України, критичне значення Z-рахунку необхідно сприймати лише як сигнал можливої фінансової небезпеки, після отримання якого потрібно терміново

проводити поглиблений аналіз причин незадовільного фінансового стану і розробляти заходи щодо їх усунення [31].

Варто також відзначити, що попри видиму зовнішню простоту практичне використання аналітичної моделі Е. Альтмана насправді є доволі трудомістким, що пояснюється такими моментами:

- при обчисленні рівня ліквідності, прибутковості, рентабельності та оборотності активів використовують ринкову вартість таких активів;
- при визначенні коефіцієнта фінансової стійкості (співвідношення власного капіталу і заборгованості) перший оцінюють за відновлювальною вартістю із урахуванням його вкладання в різні види активів (основні засоби, нематеріальні активи, оборотні кошти, фінансові активи тощо);
- при обчисленні частки робочого капіталу у загальній сумі активів з величини чистого робочого капіталу вираховують суму стійкої внутрішньої кредиторської заборгованості, оскільки вона не загрожує погіршенням фінансової спроможності;
- вагові значення усіх без винятку коефіцієнтів, що фігурують у моделі, потребують диференціації залежно від галузевої належності підприємства.

Виходячи з вище написаного та інформації, що наведена в пункті 1.3, вважаємо за недоцільне використовувати цю моделі Е. Альтмана для оцінки схильності страхової компанії до банкрутства.

Розглянемо прогнозну модель Р.Таффлера на прикладі страхової компанії «ВІП-КАПІТАЛ» протягом 2013-2015 років в табл. 2.9. Перед цим розглянемо типову модель для корпорацій:

$$Z = 0,53X_1 + 0,13X_2 + 0,18X_3 + 0,16X_4,$$

де X_1 – прибуток до виплат/поточні зобов'язання;

X_2 – поточні активи / зобов'язання;

X_3 – поточні зобов'язання / загальна вартість активів;

X_4 – інтервал кредитування.

Оскільки $Z > 0,3$ за весь аналізований період, то можна стверджувати, що за цією моделлю для страхової компанії не існує жодних загроз банкрутства. Дана

модель дає високу ймовірність настання банкрутства, однак вона була створена для підприємств США та Канади. Її застосовують для визначення кредитоспроможності підприємства та коефіцієнти наведені в доларах.

Таблиця 2.9

**Прогнозна модель Р.Таффлера для оцінки ймовірності банкрутства
страхової компанії «ВП-КАПІТАЛ» за 2013-2015 рр.**

Показник	2013 рік	2014 рік	2015 рік
X ₁	0,18	0,58	0,45
X ₂	2,2	3,1	1,8
X ₃	0,01	0,02	0,03
X ₄	0,01	0,03	0,02
Z	0,383	0,718	0,481

Розглянемо прогнозну модель Р. Ліса для оцінювання фінансового стану страхової компанії «ВП-КАПІТАЛ» протягом 2013-2015 років в табл. 2.10. Р. Ліс адаптував методику Е. Альтмана для Великобританії, при цьому граничне значення Z дорівнює 0,037, при зменшенні значення Z нижче критичного, виникає висока загроза ймовірності банкрутства підприємства.

$$Z = 0,063X_1 + 0,092X_2 + 0,057X_3 + 0,001X_4,$$

де X₁ – обіговий капітал / сума активів;

X₂ – прибуток від реалізації / сума активів;

X₃ – нерозподілений прибуток / сума активів;

X₄ – власний капітал / позиковий капітал [28].

Таблиця 2.10

**Прогнозна модель Р.Ліса для оцінки банкрутства страхової компанії «ВП-
КАПІТАЛ» за 2013-2015 рр.**

Показник	2013 рік	2014 рік	2015 рік
X ₁	0,067	0,070	0,082
X ₂	0,002	0,012	0,009
X ₃	0,0073	0,016	0,023
X ₄	29,45	44,32	21,40
Z	0,072	0,050	0,041

За даними табл. 2.10 ми спостерігаємо, що критичне значення страхова компанія «ВІП-КАПІТАЛ» має у 2015 році. За досліджуваний період значення Z зменшується та відповідно ймовірність банкрутства зростає.

Модель Ліса проста в розрахунках, однак не пристосована для українських підприємств, вона розроблена для Англії; створювалася з урахуванням західного розвитку.

Ідеї Альтмана були розвинуті Спрінгейтом, який побудував модель на підставі дослідження впливу 19 фінансових показників. Точність прогнозування банкрутства за цією моделлю становить 92 %, однак з часом цей показник зменшується. Вважається, якщо Z -показник нижчий за 0,862, то підприємство є потенційним банкрутом.

Розглянемо модель прогнозування потенційного банкрутства розроблену Г. Спрінгейтом для страхової компанії «ВІП-КАПІТАЛ» протягом 2013-2015 років в табл. 2.11.

$$Z = 1,03X_1 + 3,07X_2 + 0,66X_3 + 0,4X_4,$$

де X_1 – оборотні активи / загальна вартість активів;

X_2 – прибуток до виплат / загальна вартість активів;

X_3 – прибуток до виплат / поточні зобов'язання;

X_4 – виручка / загальна вартість активів [28].

Таблиця 2.11

Прогнозна модель Г. Спрінгейта для оцінки банкрутства страхової компанії «ВІП-КАПІТАЛ» за 2013-2015 рр.

Показник	2013 рік	2014 рік	2015 рік
X_1	0,067	0,070	0,082
X_2	0,002	0,009	0,012
X_3	0,185	0,791	0,329
X_4	0,008	0,026	0,019
Z	0,229	0,642	0,336

За даними табл. 2.11 страхова компанія «ВІП-КАПІТАЛ» за моделлю Г.Спрінгейта мала схильність до банкрутства за 2013-2015 роки. Оскільки в 2015

році цей показник знижується, то страхова компанія вважається потенційним банкрутом.

Модель Creditmen є одним з варіантів інтегрального підходу до оцінювання фінансового стану підприємства, що розроблена Ж. де Паляном. В основі розрахунків показників цієї моделі лежать дані бухгалтерського балансу та є чудовим інструментом для самодіагностики. Коефіцієнти рівняння відображають частку впливу кожного показника. При значенні 100 ситуація нормальна.

Розглянемо детальніше цю модель для страхової компанії «ВІП-КАПІТАЛ» за 2013-2015 роки в табл. 2.12.

$$Z = 25X_1 + 25X_2 + 10X_3 + 20X_4 + 20X_5,$$

де X_1 – високоліквідні активи / поточні зобов'язання ;

X_2 – власний капітал / зобов'язання;

X_3 – високоліквідні активи / баланс;

X_4 – виручка / дебіторська заборгованість;

X_5 – дебіторська заборгованість / зобов'язання [28].

Таблиця 2.12

Прогнозна модель Creditmen для оцінки банкрутства страхової компанії «ВІП-КАПІТАЛ» за 2013-2015 рр.

Показник	2013 рік	2014 рік	2015 рік
X_1	0,70	0,61	0,79
X_2	29,45	44,32	21,40
X_3	0,01	0,01	0,02
X_4	0,17	0,35	0,70
X_5	1,62	2,65	1,26
Z	789,59	1183,35	594,15

За даними, що розраховані в табл. 2.12 можна стверджувати, що за аналізований період страховій компанії «ВІП-КАПІТАЛ» не загрозувало банкрутство.

Модель R запропонована та розроблена російськими вченими. Дана модель має простий механізм розрахунків, які при цьому достатньо висвітлений. Її застосовують для підприємств акції, яких не котуються на біржі.

Ймовірність банкрутства компанії у відповідності із значенням моделі R визначається, як показано в табл. 2.13.

Таблиця 2.13

Визначення ймовірності банкрутства моделі R

Значення R	Ймовірність банкрутства, %
Менше ніж 0	Максимальна (90-100)
0-0,18	Висока (60-80)
0,18-0,32	Середня (35-50)
0,32-0,42	Низька (15-20)
Більше ніж 0,42	Мінімальна (до 10)

Розрахуємо значення моделі R для страхової компанії «ВП-КАПІТАЛ» за 2013-2015 роки та визначимо схильність до банкрутства (табл. 2.14).

$$Z = 0,838X_1 + X_2 + 0,054X_3 + 0,63X_4,$$

де X_1 – оборотні активи / загальна вартість активів;

X_2 – чистий прибуток / власний капітал;

X_3 – виручка / загальна вартість активів;

X_4 – чистий прибуток / сумарні витрати [28].

Таблиця 2.14

Прогнозна модель R для оцінки банкрутства «СК «ВП-КАПІТАЛ» за 2013-2015 рр.

Показник	2013 рік	2014 рік	2015 рік
X_1	0,07	0,07	0,08
X_2	0,002	0,008	0,008
X_3	0,03	0,02	0,04
X_4	0,14	0,35	0,02
Z	0,12	0,29	0,09

За даними табл. 2.14 можна стверджувати, що ймовірність банкрутства, розрахована за R моделлю протягом 2014 р. є середньою, а у 2013 і 2015 роках є високою.

Умовам діяльності українських підприємств більше відповідає універсальна модель. Вона побудова на основі кількох методик прогнозування банкрутства і виглядає наступним чином:

$$Z = 1,5X_1 + 0,08X_2 + 10X_3 + 5X_4 + 0,3X_5 + 0,1X_6,$$

де X_1 – cash-flow / зобов'язання;

X_2 – баланс / зобов'язання;

X_3 – чистий прибуток / баланс;

X_4 – чистий прибуток / виручка;

X_5 – виробничі запаси / виручка;

X_6 – виручка / баланс.

Отримані результати можна інтерпретувати як:

$Z > 2$ – підприємство є фінансово стійким, та йому не загрожує банкрутство;

$1 < Z < 2$ – фінансова рівновага (фінансова стійкість) порушена, але за умови переходу на антикризове управління банкрутство йому не загрожує;

$0 < Z < 1$ – підприємству загрожує банкрутство, якщо воно не здійснить санаційних заходів [28].

Таблиця 2.15

Розрахунок універсальної дискримінантної моделі для оцінки банкрутства «СК «ВІП-КАПІТАЛ» за 2013-2015 рр.

Показник	2013 рік	2014 рік	2015 рік
X_1	0,29	0,10	-0,01
X_2	32,86	45,32	22,4
X_3	0,00	0,01	0,01
X_4	0,04	0,40	0,19
X_5	0,03	0,07	0,04
X_6	0,03	0,02	0,04
Z	3,05	5,89	2,84

Отже, проаналізувавши схильність до банкрутства «СК «ВІП-КАПІТАЛ» за універсально дискримінантною моделлю протягом 2013-2015 років можна зробити наступні висновки про те, що за досліджуваний період страховій компанії не загрозувало банкрутство, відтак вона є фінансово стійкою.

Універсальна дискримінантна модель має широку критеріальну шкалу оцінювання та системний підхід для розрахунку. Однак по ній важко ухвалити однозначне рішення в умовах багатокритеріального завдання.

Проведемо систематизацію даних на основі прогнозних моделей схильності страхової компанії «ВІП-КАПІТАЛ» до банкрутства за аналізовані 2013-2015 роки в табл. 2.16 для отримання узагальнюючого висновку.

Таблиця 2.16

**Комплексна оцінка ймовірності банкрутства СК «ВІП-КАПІТАЛ»
за 2013-2015 роки**

Модель банкрутства	Ймовірність настання банкрутства, рік		
	2013	2014	2015
Модель Р. Таффлера	мінімальна	мінімальна	Мінімальна
Модель Р. Ліса	мінімальна	середня	Висока
Модель Г.Спрінгейта	максимальна	максимальна	Максимальна
Модель Creditmen	мінімальна	мінімальна	Мінімальна
Модель R	висока	середня	Висока
Універсальна дискримінантна модель	мінімальна	мінімальна	Мінімальна

Згідно даних табл. 2.16 можна стверджувати, що ймовірність настання банкрутства страхової компанії з кожним роком аналізу все збільшується, що свідчить про погіршення фінансової стійкості, а саме платоспроможності, ліквідності та прибутковості компанії за 2013-2015 роки. Різні значення схильності до банкрутства моделей пов'язано з особливостями інтерпретування зарубіжних показників в умовах української економіки та особливостями національної звітності.

Проблеми використання зарубіжних дискримінантних моделей України ускладнюється наступними чинниками.

1. Моделі побудовані за даними іноземних компаній, а будь-яка країна має свою специфіку.

2. Критерій Z побудований в основному в минулі десятиріччя; за останні роки економічна ситуація змінилася в усьому світі і тому, абсолютно неочевидно, що повторення аналізу на більш пізніх даних залишило б структурний склад моделей без змін.

3. Існують розбіжності у врахуванні вагомості окремих показників у моделях.

4. На формування деяких показників значно впливає інфляція.

5. Балансова вартість окремих активів не відповідає їх ринковій ціні.

6. Існують інші об'єктивні причини, які визначають необхідність коригування коефіцієнтів значимості показників, наведених у моделях, та врахування ряду інших показників оцінки кризового розвитку підприємства.

Незважаючи на названі недоліки, ці моделі мають, високу ймовірність оцінювання і досить дієві на практиці. Для порівняння дані дискримінантні моделі можна використовувати для підтвердження результатів як окремо, так і в сукупності, правда, з певною корекцією. Найбільш помітна залежність між моделями в динаміці, тому що одномоментний аналіз може і не дати вірних результатів. За проведеним адаптивним аналізом можна стверджувати, що українським підприємствам для аналізу фінансового стану та прогнозування банкрутства найбільш доцільно використовувати модель Таффлера. Показники за цією моделлю мають більш сталий та плавний характер, а порогове число не завищене для нашої кон'юнктури ринку. Також добрі результати отримано за моделями Спрингейта та універсальною дискримінантною моделлю, що свідчить про можливість використання їх для аналізу вітчизняних підприємств.

Як бачимо, всі моделі містять набір різних показників, мають територіальну специфіку, і жодна з них не може претендувати на універсальність.

Узагальнюючи викладене вище, можна визначити такі основні проблеми адаптації зарубіжних моделей:

– відсутність інформації про базу розрахунку вагових значень коефіцієнтів моделі;

– відсутність інформації про базу розрахунку критеріїв оцінки отриманих результатів моделі;

– відсутність статистики банкрутств українських підприємств, яка могла б підтвердити чи спростувати надійність моделі;

– застосування моделей ускладнюється проблемою достовірності інформації вітчизняних звітів.

Оскільки підприємства застосовують рівні методичні підходи щодо формування звітних показників. Усе зазначене свідчить про те, що спроби

використати зазначені моделі для українських підприємств наврядчи виявляться успішними і дадуть надійні результати.

2.3. Комплексний аналіз схильності ТзДВ “Страхова компанія “ВШ-КАПІТАЛ” до банкрутства

Діяльність страхової організації в сучасних умовах вимагає неупередженого та ґрунтовного аналізу всіх процесів її функціонування, зокрема управління грошовими потоками, доцільність інвестиційних проектів, планування фінансової складової тощо. Забезпечення стійкості ринку страхових послуг і захист інтересів споживачів є постійним завданням наглядового органу будь-якої країни. Важливим чинником розвитку безпечного та стабільного ринку страхування є платоспроможність кожної окремо взятої страхової організації, які в сукупності і стають джерелом забезпечення стійкого страхового ринку. Проте, неспроможність страховиків виконувати свої зобов'язання, може негативно позначатися на фінансових результатах діяльності інших учасників страхування.

Дослідження платоспроможності та ймовірності банкрутства страхових організацій становить інтерес для всіх учасників економічного процесу. Так, існує низка зацікавлених сторін, які так чи інакше беруть участь у процесі нагляду за платоспроможністю страхових організацій. Регулятор зацікавлений у забезпеченні стійкого розвитку страхового ринку та вдосконаленні пруденційного нагляду задля виявлення фінансових труднощів з якими стикаються страховики, тим самим попереджуючи негативні прояви їх неплатоспроможності. Страхувальники, незважаючи на те, що вони не можуть постійно і досить точно оцінювати платоспроможність того чи іншого страховика, все ж є зацікавленими особами в тому, аби страховик залишався платоспроможним. Керівники й акціонери страхової компанії виявляють зацікавленість у нагляді за платоспроможністю, оскільки від їх ефективної діяльності буде залежати досягнення стратегічної мети, забезпечення платоспроможності та фінансової стійкості страховика в довгостроковій перспективі. З іншого боку, це спосіб отримання достовірної якісної інформації про

реальні можливості страховика. Наслідки неплатоспроможності прямо впливають на ділову репутацію страхової організації. Важливість оцінки фінансової стійкості та ймовірності банкрутства страхової організації пов'язана зі специфікою діяльності страхової організації, її ділової активності і надійності, що вимагає постійний контроль та управління платоспроможністю. Обґрунтована оцінка фінансового стану страхової організації дозволяє визначити не лише реальний стан ведення бізнесу, а й виявити критичні моменти у діяльності страховика, на які необхідно звернути увагу. Насамперед це важливо в умовах розробки стратегії виживання при анти- кризовому управлінні.

Діагностика банкрутства страхової компанії та визначення ймовірності його настання можна визначити використовуючи Рекомендації, розроблені Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. Оскільки використання зарубіжних моделей не дають однозначного результату, використаємо наступну вузькоспеціалізовану модель.

Відповідно до Рекомендацій використовують тести раннього попередження – це система порівняння фактичних фінансових показників діяльності страховика з визначеними Національною комісією показниками, їх узагальнення та оцінка ризиків діяльності страховика. Тести раннього попередження використовуються для визначення рівня фінансової надійності страхових компаній, який розраховується за даними річної фінансової звітності.

Але, для початку розглянемо дані для розрахунку показників тестів раннього попередження “СК “ВІП-КАПІТАЛ” протягом 2013-2015 років у табл. 2.17.

Чистий капітал на кінець 2015 року зріс на 141 тис. грн. (1,64%) порівняно з 2013 роком; за 2013-2014 рр. – на 73 тис. грн. (0,85%); протягом 2015-2014 років на 68 тис. грн. (на 0,79 %). Відтак прослідковується зростання чистого капіталу, однак нижчими темпами в 2015 році порівняно з 2014 роком (на 0,06%).

Обсяг високоліквідних активів зріс на 107 тис. грн. (на 122,9%) за 2014-2015 рр. Проте, якщо їх обсяг зменшився впродовж 2013-2014 рр. – на 2 тис. грн. (на 2,3%), то за 2015-2014 рр. – збільшився на 109 тис. грн. (на 128,2%). Це є позитивним аспектом, що свідчить про зростання ліквідності страховика.

Таблиця 2.17

Дані для розрахунку показників тестів раннього попередження ПАТ «СК «ВІП-КАПІТАЛ» за 2013–2015 роки*

Тис. грн.

Показник	2013 р.	2014 р.	2015 р.	Абсолютне відхилення, тис. грн.			Темп приросту, %		
				2014-2013	2015-2014	2015-2013	2014-2013	2015-2014	2015-2013
Чистий капітал	8570,0	8643,0	8711,0	73,0	68,0	141,0	0,85	0,79	1,64
Високоліквідні активи	87,0	85,0	194,0	-2,0	109,0	107,0	-2,30	128,2	122,9
Загальна сума зобов'язань	291,0	195,0	407,0	-96,0	212,0	116,0	-32,9	108,7	39,9
Дебіторська заборгованість	473,0	518,0	514,0	45,0	-4,0	41,0	9,51	-0,77	8,67
Сума чистих премій	176,0	182,0	301,0	6,0	119,0	125,0	3,4	65,4	71,0
Зароблені страхові премії	79,0	173,0	230,0	94,0	57,0	151,0	118,9	32,9	191,1
Чистий прибуток (збиток)	13,0	73,0	68,0	60,0	-5,0	55,0	461,5	-6,84	423,1
Виплати та витрати	88,0	206,0	2474,0	134,0	2268,0	2386,0	134,1	1100,9	2711,4
Прибуток (збиток) від фінансової діяльності	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Страхові резерви	167,0	56,0	155,0	-111,0	99,0	-12,0	-66,5	176,8	-7,19

Складено за: фінансова звітність ТзДВ «Страхова компанія «ВІП-КАПІТАЛ»

Аналогічна динаміка характерна для зобов'язань. Так, за три роки їх сума зросла на 116 тис. грн. (на 39,9%). При цьому за 2013-2014 рр. вона зменшилася на 32,9%, а в 2015 році зросла на 108,7%.

Дебіторська заборгованість знизилась на 4 тис. грн. (на 0,77 %) за останній рік, що свідчить про загальне виконання зобов'язань з боку дебіторів за цей період. Однак, зважаючи на її зростання в 2014 році на 9,51%, протягом 2013-2015 років спостерігається її нарощування на 41 тис. грн. (на 8,67%).

Позитивним є зростання суми чистих премій впродовж 2013-2015 рр. на 125 тис. грн. (на 71,8%), при цьому на 3,4% в 2014 році та на 65,4% в 2015 році, яка визначається як валовий обсяг зібраних премій за вирахуванням частки, належної перестраховикам.

Спостерігається тенденція до зростання обсягу зароблених страхових платежів, які у 2015 році склали 230 тис. грн., що на 191,1% більше ніж у 2013 році та на 32,9 % менше, ніж у 2014 році.

Негативним є різке зростання показника виплат і витрат в аналізованій період на 2711,4% за рахунок його збільшення в 2015 році порівняно з 2014 роком на 1100,9%.

У 2013-2015 роках страхова компанія отримувала чистий прибуток, динаміка якого була нерівномірною. Так, в 2013-2014 роках він зростав на 60 тис. грн. (на 461,5%), однак в 2015 році – знизився на 5 тис. грн. (на 6,84%). Загалом простежується динаміка його зростання за три роки на 423,1%.

Відповідно з Рекомендаціями здійснюється аналіз капіталу, активів, перестраховування, страхових резервів, дохідності, ліквідності і надається відповідна оцінка. Оцінки виставляються за 4-бальною системою, залежно від діапазону, в який потрапило значення відповідного показника [32]. На основі проведених тестів раннього попередження страховики можуть отримати такі оцінки: «1» (стійка) – фінансові показники на високому рівні; «2» (задовільна) – відсутні серйозні проблеми, фінансові показники знаходяться на високому рівні; «3» (гранична) – фінансовий стан спричиняє побоювання, фінансові показники знаходяться на рівні значно нижчому за середній; «4» (незадовільна) – вважається недопустимим,

фінансовий стан є дуже нестабільним. Фактична оцінка кожного показника визначається шляхом порівняння розрахованого значення показника з відповідною шкалою значень. Загальна оцінка визначається як сума фактичних оцінок за окремими показниками, помноженими на окремі коефіцієнти і округлюється до цілого числа з загальними правилами округлення [32].

Результати тесту раннього попередження страхової компанії «ВП-КАПІТАЛ» за 2013-2015 роки представлені в табл. 2.18.

Таблиця 2.18

Показники тестів раннього попередження

Показник	Розрахунок значення, %			Оціночна шкала				Коефіцієнт	Фактична оцінка		
	2013	2014	2015	Норматив	2013	2014	2015		2013	2014	2015
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Показник дебіторської заборгованості (ПДЗ)	5,52	5,99	5,90	1. $0 \leq \text{ПДЗ} \leq 50$	1	1	1	0,04	0,04	0,04	0,04
				2. $50 < \text{ПДЗ} \leq 75$							
				3. $75 < \text{ПДЗ} \leq 100$							
				4. $100 < \text{ПДЗ}$							
Показник ліквідності активів (ПЛА)	29,90	43,59	47,67	1. $95 \leq \text{ПЛА}$	4	4	4	0,1	0,4	0,4	0,4
				2. $80 \leq \text{ПЛА} \leq 95$							
				3. $65 \leq \text{ПЛА} \leq 80$							
				4. $\text{ПЛА} < 65$							
Показник ризику страхування (ПРС)	2,05	2,10	3,45	1. $\text{ПРС} \leq 100$	1	1	1	0,06	0,06	0,06	0,06
				2. $100 \leq \text{ПРС} \leq 200$							
				3. $200 \leq \text{ПЛА} \leq 300$							
				4. $300 \leq \text{ПРС}$							
Зворотний показник платоспроможності (ЗПП)	3,40	2,26	4,67	1. $0 < \text{ЗПП} \leq 20$	1	1	1	0,18	0,18	0,18	0,18
				2. $20 < \text{ЗПП} \leq 50$							
				3. $50 < \text{ЗПП} \leq 75$							
				4. $75 < \text{ЗПП}, \text{ЗПП} \leq 0$							
Показник доходності (ПД)	0,15	0,84	0,78	1. $50 < \text{ПД}$	3	3	3	0,06	0,18	0,18	0,18
				2. $25 < \text{ПД} \leq 50$							
				3. $0 \leq \text{ПД} \leq 25$							
				4. $\text{ПД} < 0$							
Показник обсягів страхування (андерайтингу) (ПА)	111,39	119,07	1075,65	1. $\text{ПА} \leq 50$	4	4	4	0,06	0,24	0,24	0,24
				2. $50 < \text{ПА} \leq 100$							
				3. $100 < \text{ПА} \leq 110$							
				4. $110 < \text{ПА}$							
Показник змін у капіталі (ПЗК)	0,64	0,85	0,79	1. $10 < \text{ПЗК}$	3	3	3	0,06	0,18	0,18	0,18
				2. $5 < \text{ПЗК} \leq 10$							
				3. $0 < \text{ПД} \leq 5$							
				4. $\text{ПЗК} \leq 0$							

<i>Продовження табл. 2.18</i>											
Показник змін у сумі чистих премій за всіма полісами (ПЗЧП)	0,0	3,4	65,4	1. $40 \leq \text{ПЗЧП}$	4	4	1	0,06	0,24	0,24	0,06
				2. $33 \leq \text{ПДЗ} < 40$							
				3. $10 \leq \text{ПЗЧП} < 33$							
				4. $\text{ПЗЧП} < 10$							
Показник незалежності від перестраховування (ПНП)	44,83	0,00	16,62	1. $50 \leq \text{ПЗП}$	2	4	4	0,18	0,36	0,72	0,72
				2. $40 \leq \text{ПЗП} < 50$							
				3. $30 \leq \text{ПЗП} < 40$							
				4. $\text{ПЗП} < 30, 85 \leq \text{ПЗП}$							
Показник відношення страхових резервів до чистого капіталу (ПВРК)	1,95	0,65	1,78	1. $0 < \text{ПВРК} \leq 50$	1	1	1	0,16	0,16	0,16	0,16
				2. $50 < \text{ПВРК} \leq 75$							
				3. $75 < \text{ПВРК} \leq 100$							
				4. $100 < \text{ПВРК}, \text{ПВРК} \leq 0$							
Показник доходності інвестицій (ПДІ)	0,00	0,00	0,00	1. $10 \leq \text{ПДІ}$	3	3	3	0,04	0,12	0,12	0,12
				2. $5 \leq \text{ПДІ} < 10$							
				3. $0 \leq \text{ПДІ} < 5$							
				4. $\text{ПДІ} < 0$							
Загальна оцінка									2,16	2,52	2,34

За даними табл. 2.18 оцінка більшість показників страхової компанії «ВІП-КАПІТАЛ» знаходиться на високому рівні у 2015 році: показник дебіторської заборгованості, який показує, що співвідношення між дебіторською заборгованістю і чистим капіталом страховика складає 5,90 %; показник ризику страхування, який визначається як співвідношення суми чистих премій страховика і чистого капіталу 3,45 %; зворотний показник платоспроможності, який показує, що співвідношення між загальною сумою зобов'язань і можливістю їх покриття власними активами, вільними від зобов'язань складає 4,67 %; показник змін у сумі чистих премій за всіма полісами 65,4 %; показник відношення чистих страхових резервів до капіталу показує, що співвідношення між страховими зобов'язаннями страховика і величиною чистого капіталу складає 1,78 %.

Водночас оцінка показників: ліквідності активів (47,67 %); обсягів страхування (андерайтингу), який показує, що співвідношення між витратами страхової компанії на відшкодування збитків і сумою чистих зароблених премій (1075,65 %); показник незалежності від перестраховування, що показує частку перестраховиків (16,62 %) може бути визначена як незадовільна. Показник

доходності, який визначається як співвідношення суми чистого прибутку до чистого капіталу та складає 0,78 %, і показник змін у капіталі 0,79 % відповідає оцінці граничного фінансового стану страховика.

В цілому загальна оцінка фінансового стану страховика в кожен з аналізованих періодів за тестами раннього попередження може бути визначена як задовільна, що свідчить про відсутність серйозних проблем у страхової компанії і про те, що у 2015 році фінансовий стан страховика покращився за даними тестів раннього попередження порівняно з 2013 роком, що є позитивним.

Крім прогнозування банкрутства, система пруденційного нагляду в Європі вимагає від наглядових органів та страховиків моніторингу виконання нормативної платоспроможності, розрахунку достатності страхових резервів та інвестування, перевірка надійності систем управління, якості ведення бухгалтерського обліку, систем ризик-менеджменту, внутрішнього контролю тощо. Тому з метою побудови якісної системи пруденційного нагляду в Україні, регулятору необхідно розробити основні підходи нагляду за страховою діяльністю, виходячи, перш за все, з реальної оцінки ризиків діяльності страховиків і впливу потенційних загроз на їх фінансову стійкість.

Висновок до розділу 2

1. В другому розділі дипломної роботи встановлено, що в структурі пасивів ТзДВ «СК «ВІП-КАПІТАЛ» сума власного капіталу за 2013-2015 рр. залишилася незмінною, що свідчить про негативні тенденції фінансового розвитку страхової компанії. Зважаючи на зростаючі обсяги нерозподіленого прибутку слід відмітити політику компанії, яка не спрямована на нарощування власного капіталу, а отже і забезпечення гарантій додаткового виконання страхових зобов'язань.

2. Розглянувши структуру позикового капіталу за 2013 рр. можна зробити висновок, що найбільшу частку займали страхові резерви – 57,4%, які зменшувалися впродовж 3 років. Близько однієї п'ятої позикового капіталу займає поточна кредиторська заборгованість. Трохи більше – 22,4% - інші поточні зобов'язання.

3. Необхідно зазначити, що на кінець 2013 року фактичний запас платоспроможності перевищив нормативний запас платоспроможності на 8215,9 тис. грн., перевищення за 2014 рік становить 8239,4 тис. грн., за 2015 р. – 8481,0 тис. грн.

4. Найбільше підвищення рівня фінансової стійкості спостерігається за 2013-2014 роки, коли зростав коефіцієнт фінансової стабільності та зменшився коефіцієнт фінансової залежності. Загальні показники ліквідності майже не відповідають нормативному значенню, однак, показники ліквідності, що пов'язані безпосередньо із специфікою страхової діяльності знаходяться в межах норми.

5. В основу аналізу схильності страхової компанії до банкрутства ми використали дискримінантні моделі ймовірності банкрутства, які застосовуються як звичайними підприємствами так і страховими компаніями. За основу однофакторного дискримінантного аналізу була взята модель У. Бівера. Вона дає змогу оцінити загальний стан страховика за окремими критеріями-показниками, без використання вагових коефіцієнтів та граничних значень. Рішення про фінансовий стан страховика переважно визначається експертами як і санаційні заходи. Узагальнюючим висновком по «СК «ВІП-КАПІТАЛ» можна вважати позитивну динаміку до зміцнення фінансової стійкості страховика за досліджений період.

6. Використовуючи багатofакторні дискримінантні моделі, ми зясували їх основні переваги та недоліки, особливості використання. Для аналізу ймовірності банкрутства були використані моделі Р. Ліса, Р. Таффлера, Г. Спрінгейта, модель Creditmen, модель R, універсальна дискримінантна модель. Однозначного висновку неможливо надати, але динаміку до зменшення ризику банкрутства чи підтримання відносно сталого рівня ми спостерігаємо за весь період аналізу.

7. Використовуючи методику визначення банкрутства страховика Національної комісії з регулювання ринків фінансових послуг, можна стверджувати, що компанія попадає в «2» категорію – тобто має невеликі труднощі, які суттєво не впливають на її фінансовий стан. Сподіваємось, що в наступному періоді страховик буде у «1» категорії, та його фінансовий стан залишатиметься на стабільному стійкому рівні.

РОЗДІЛ 3

РОЗРОБКА АНТИКРИЗОВИХ ЗАХОДІВ У КОНТЕКСТІ МІНІМІЗАЦІЇ БАНКРУТСТВА СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ

3.1. Методи захисту інтересів страхувальника у випадках імовірності банкрутства страхової компанії

Структура системи захисту інтересів користувача страхової послуги в повній мірі відповідає структурі національної економіки та має три рівня організації – мікро-, мезо та макрорівень [33].

Таблиця 3.1

Суб'єкти системи гарантування захисту інтересів страхувальників в аспекті рівневого економічного аналізу [33]

Рівень	Суб'єкт	Механізм захисту
Мікрорівень	Страховик, посередники	- капітал компанії; - страхові резерви; - перестраховування
Мезорівень	Об'єднання страховиків та об'єднання страхувальників	- створення гарантійних фондів; - третейські суди; - контроль за якістю послуги
Макрорівень	Держава	- нормативно-правова база захисту; - гарантування; - дотації; - контроль за платоспроможністю
Всі три рівня	Інфраструктура страхового ринку	Спеціальні механізми гарантій для страховиків не передбачені

На макрорівні система гарантії захисту інтересів страхувальників має нормативно-правову та фінансову складові та включає в себе:

- законодавчі вимоги щодо формування гарантійного фонду;
- регламентовані методики формування та правила розміщення страхових резервів;
- контроль за тарифною політикою страхової компанії та правила страхування;

– можливість придбання страховиком перестраховального захисту на національному та міжнародному перестраховальному ринку .

Відповідно до світового досвіду у сфері страхування відбувається ефективний розвиток тоді, коли враховується принцип оптимальності державного регулювання. Це означає, що держава регулює діяльність учасників ринку лише у виняткових випадках, коли це абсолютно необхідно, а в усіх інших – воно делегує частину своїх повноважень професійним учасникам ринку, які об'єднуються в саморегулюючу організацію.

На мезорівні гарантування інтересів страхувальників реалізується переважно об'єднаннями страховиків та страхувальників шляхом використання фінансового механізму.

Зараз на страховому ринку України діє три добровільних професійних об'єднання: Ліга страхових організацій України, Українська Федерація Убезпечення, Асоціація «Страховий бізнес» та Українська федерація страхування. Загальна чисельність членів у цих об'єднаннях не перевищує 130 страхових компаній або 27 % від їхньої загальної кількості. Це свідчить про недостатній рівень інституціонального розвитку на страховому ринку.

Враховуючи велику кількість страхових компаній, які не входять у професійні об'єднання, відповідні державні органи об'єктивно не можуть проводити обговорення та консультування з кожним окремим учасником ринку, оскільки це вимагає величезних ресурсних витрат і час. Консультування з окремими представниками ринку не забезпечує репрезентативності.

При цьому обробка великої кількості розрізнених коментарів і побажань взагалі може збільшити весь процес прийняття консолідованого рішення на невизначений термін.

Для взаємодії з іншими профільними асоціаціями і постійної роботи з державними органами цілком достатньо однієї саморегулюючої організації. Доречі це підтверджується практикою роботи Європейського комітету страховиків (СЕА), який передбачає членство в цій поважній міжнародній

організації лише одного уповноваженого об'єднання від національного страхового ринку.

При цьому членство страховиків у саморегулюючому об'єднанні повинне бути обов'язковим. Наприклад, у Польщі діє Польська страхова палата (PIU – Polska Izba Ubezpieczen), яка утворена в 1990 році. Всі страхові товариства, зареєстровані в цій країні, є її членами. На початку членство було добровільним, а з 1995 року воно стало обов'язковим.

Як свідчить світовий досвід, зокрема, Міжнародної асоціації страхових і перестрахових посередників (BIPAR), Міжнародного союзу страховиків технічних ризиків (IMIA), Міжнародної асоціації страхування кредитів та поручительств (ICISA) та ін., важливі завдання щодо розвитку страхового ринку можуть покладатися на саморегулюючу організацію.

Для ефективного виконання поставлених завдань саморегулююча організація повинна мати право контролювати дотримання її членами законодавства та затверджених саморегулюючої організацією правил, нормативів і вимог. При цьому правила і стандарти страхової діяльності, розроблені професійними учасниками саморегулюючої організації ринку страхових послуг, повинні бути визнані органами державної влади, суддями, споживачами, в якості реального інструменту регулювання. Це можливе тільки за наявності іпрямих норм в Законі України «Простраховання». Додатковим інструментом гарантування фінансової стійкості страховиків та виплат страхувальникам є використання такого механізму як гарантійний фонд виплат.

Європейський досвід показав високу ефективність використання гарантійних фондів як механізму захисту страховиків від підвищеного ризику, що забезпечує своєчасну виплату відшкодування. Об'єднання страховиків, які формують гарантійні фонди, спочатку створювались на добровільній основі, потім національні регулятори почали вимагати створення таких фондів для страховиків, які проводять високо ризикові види страхування. В 14 з 27 країн-членів Європейського союзу

створені страхові гарантійні фонди, які пропонують захист страховика у випадку неплатоспроможності страхового суспільства.

Створення гарантійних фондів означає для компанії додаткові витрати, які компенсуються за рахунок ціни на продукцію, що погіршує конкурентні позиції виробника порівняно з тим, що не захищений гарантійним фондом. Можлива ситуація, коли погано керовані та несумлінні компанії будуть фінансуватися за рахунок компаній краще керованих, при цьому банкрутство однієї компанії призведе до фінансових труднощів інших компаній через необхідність фінансування наслідків цього банкрутства. Гарантійний фонд може виявитися стимулом для необґрунтованого прийняття зобов'язань по великим ризикам, що збільшує вірогідність появи неплатоспроможності страховиків. Існування гарантійного фонду може також виявитися стимулом для цінового демпінгу, непродуманих ринкових стратегій.

Узагальнюючи, можна відмітити, що формування гарантійних фондів в саморегулюючих організаціях веде за собою для компаній-учасників серйозні ризики. Звідси виходить подвійний вплив саморегулюючої організації на систему гарантування захисту споживача страхової послуги. З однієї сторони, саморегулююча організація підвищує рівень захищеності споживача страхової послуги, формуючи гарантійний фонд; з іншої – провокує ряд ризиків, які настають споживача страхової послуги через погіршення конкурентної ситуації.

Необхідно відмітити, що окрім ризиків для страховиків – учасників саморегулюючої організації (гарантійних фондів) та страхувальників формування СРО може провокувати макроризики, актуальні для страхового ринку: лобування інтересів своїх учасників, перетворення «членства» в саморегулюючій організації у «вхідний квиток» на ринок; «подвійне» регулювання для учасників. В цілому ці ризики погіршують ситуацію конкурентну ситуацію на страховому ринку.

Відповідно для гарантування повноцінного захисту в рамках саморегулюючої організації недостатньо сформувати гарантійний фонд, необхідно також управляти його ризиками та ризиками саморегулюючої організації, учасників саморегулюючої організації та споживачів страхової послуги, на які він впливає. Ідентифікація цих

ризиків, їх оцінка та розробка методів управління є серйозними науково-практичними проблемами.

На макрорівні система гарантій захисту інтересів споживачів гармонійно об'єднує всі три основні методи захисту: нормативний, організаційний та фінансовий, але превалує безумовно нормативно-правовий. Велику роль відіграє також організація контролю над дотриманням інтересів страховиків іншими учасниками ринку. Сфера використання фінансового механізму на макрорівні досить широка, тим не менш він використовується для захисту інтересів страховиків у важливих соціальних галузях та сферах економіки, які забезпечують безпеку країни. Фінансове гарантування інтересів споживача страхової послуги здійснюється переважно у формі державних гарантій.

У світовій практиці державна підтримка страховиків спрямована передусім на захист інтересів споживачів страхової послуги шляхом обмеження максимальних виплат страховиків по тим видам страхування, реалізація страхових випадків по яким може призвести до істотного погіршення їхнього фінансового стану, до межі банкрутства. При цьому держава гарантує повне відшкодування збитків субсидіарні виплатам страхових організацій.

Досвід зарубіжних країн засвідчує, що одним із інструментів зміцнення довіри суспільства до інституту страхування може бути ефективна система гарантування виконання фінансових зобов'язань за укладеними договорами страхування. Її наявність створить підґрунтя не лише для стабільності функціонування, а й для зростання обсягів активів страхових компаній через посилення довіри споживачів страхових послуг, збереження позитивної динаміки подальшого розвитку страхового ринку загалом. Ось чому дослідження зарубіжного досвіду функціонування та гармонізації систем гарантування страхових виплат є надзвичайно актуальним для України, особливо в умовах фінансової нестабільності переважної більшості учасників страхового ринку. Надзвичайно актуальною залишається проблема зниження гарантійного тягаря в умовах незіставності зобов'язань за укладеними договорами страхування з наявними фінансовими ресурсами страховиків та фондів страхових гарантій. Ця проблема є значущою як

для страхового ринку України, насамперед ринку обов'язкового страхування автоцивільної відповідальності, так і багатьох зарубіжних страхових ринків.

Незалежно від особливостей та рівня розвитку національних ринків страхових послуг у класичному форматі всі системи гарантування страхових виплат (Insurance guarantee schemes - IGS) покликані забезпечити соціальний захист останньої інстанції, коли страхова компанія не в змозі виконати свої зобов'язання за раніше укладеними договорами страхування. Вони, насамперед, захищають страхувальника від ризику, що його вимоги не будуть задоволені, якщо його страховик стане неплатоспроможним [34].

Системи захисту останньої інстанції існують в багатьох секторах індустрії фінансових послуг Європейського Союзу. Так, мінімальні стандарти захисту, зокрема в банківській та інвестиційній сферах, були узгоджені на європейському рівні шляхом упровадження у 1994 році Директиви про програми захисту банківських вкладів та у 1997 році Директиви про схеми компенсації збитків інвесторів. Відповідним винятком у цьому сенсі залишається страховий сектор, де немає такої спільної європейської структури, яка б забезпечувала гарантію виплат за укладеними договорами страхування [35].

Відмінності між національними системами гарантування страхових виплат серед країн Європейського Союзу (враховуючи повну відсутність будь-яких систем гарантування в деяких країнах) створюють неповні та неоднакові рівні захисту для страхувальників. При існуванні національних систем гарантування страхових виплат вони часто значно відрізняються їхньою структурою. Так само, брак стандартизованих домовленостей може підвищувати захист певного клієнта, коли це стосується прикордонного страхування в межах Європейського Союзу. Якщо страхова компанія, яка займається страхуванням на кордоні, збанкрутує, деякі страхувальники матимуть покриття системою гарантування страхових виплат, інші страхувальники, маючи аналогічні договори, не матимуть цього покриття або матимуть його на нижчому рівні [35].

Існують також значні відмінності і в інших аспектах функціонування структури IGS, які впливають на сферу забезпечуваного захисту, зокрема, в

оперативних процедурах та механізмах фінансування [35]. Так, наприклад, окремі системи гарантування страхових виплат можуть бути організовані на основі принципу «країни-батьківщини» або на основі принципу «країни-господаря». Системи гарантування страхових виплат, що організовані на принципі «країни-батьківщини», покривають не лише договори страхування, укладені внутрішніми страховими компаніями, але й ті, що були укладені філіями внутрішніх страхових компаній, заснованих на території інших країн-членів Європейського Союзу. На відміну від вищезазначеного принципу, системи гарантування страхових виплат, що організовані на принципі «країни-господаря», покривають як договори страхування, укладені внутрішніми страховими компаніями (не враховуючи їх філії в інших країнах-членах Європейського Союзу), так і договори страхування, укладені всередині країни філіями іноземних страхових компаній [36].

На практиці деякі країни-члени ЄС поєднують обидва принципи, коли це стосується прикордонного страхового бізнесу. Це означає, що ці системи гарантування страхових виплат забезпечують гарантійне покриття як на всі договори страхування, укладені внутрішніми страховими компаніями на національному рівні та на кордоні, так і на договори страхування, укладені іноземними страховими компаніями на внутрішньому ринку [37].

За оцінкою Європейської організації страхування та пенсійного забезпечення (European Insurance and Occupational Pensions Authority – EIOPA) серед 17 діючих систем гарантування страхових виплат шість базуються на принципі «країни-батьківщини», сім - на принципі «країни-господаря» і лише чотири функціонують одночасно на двох принципах [38]. Відсутність у межах ЄС узгоджених механізмів функціонування IGS перешкоджає ефективному та рівному соціальному захисту споживачів страхових послуг. Ця ситуація у будь-який час може спровокувати втрату довіри споживачів страхових послуг на відповідних страхових ринках і в кінцевому підсумку може поставити під загрозу їх стабільність, деформуючи транскордонну конкуренцію. У контексті уроків, отриманих від недавньої глобальної кризи, розробка узгодженої системи гарантування страхових виплат могла б сприяти усуненню чинних недоліків та протиріч.

Мінімальна гармонізація означає, що країни-члени ЄС можуть, якщо вони того побажають, забезпечити більший гарантійний захист, ніж це передбачено відповідним законодавством ЄС.

У «Білій книзі» рекомендації спрямовані на:

1. Забезпечення комплексного та справедливого захисту страхувальників та вигодонабувачів. Забезпечення достатнього покриття для страхувальників та вигодонабувачів у випадку банкрутства страхової компанії є ключовим завданням майбутньої системи гарантування страхових виплат у межах ЄС. Вона щільно пов'язана з метою забезпечення рівного ставлення до всіх страхувальників та вигодонабувачів, незалежно від того, у якій країні-члені ЄС вони проживають. Також захист має бути однаковим для договорів страхування, укладених з вітчизняними чи іноземними страховиками ЄС.

2. Уникнення деформації транскордонної конкуренції. Узгоджена IGS на рівні ЄС також прагне створити рівні умови конкуренції між страховими компаніями, незалежно від країни походження її капіталу. Вона прагне забезпечити, щоб вітчизняні та іноземні страхові компанії ЄС, які діють відповідно з принципом свободи надання страхових послуг або здійснюють страхування через філії, могли конкурувати на рівних умовах.

3. Зменшення шкідливих стимулів. Узгоджена система гарантування страхових виплат повинна убезпечувати платників податків від покриття витрат безгосподарної, хибної діяльності страхової компанії. Вона буде робити це шляхом створення легальної системи, яка фінансується страховиками і не стимулює надмірних ризиків (моральних ризиків). Це завдання передбачає відповідні заходи для забезпечення того, щоб зібрані кошти використовувалися винятково для певних цілей IGS. У контексті захисту IGS існує мало доказів того, що впровадження схем захисту деформує ринкові операції, надаючи неправильні стимули. Крім того, проблеми моральних ризиків зменшуються через інші механізми захисту, такі, як сучасне управління платоспроможністю та дії пруденційного нагляду.

4. Забезпечення економічної ефективності [35]. Важливо, щоб IGS була економічно ефективною. Це означає, зокрема, що дії ЄС щодо IGS повинні знайти

правильний баланс між вигодами для страхувальників та витратами на захист, що надається. Зрештою, IGS, яка не є економічно ефективною, призведе до збільшення витрат страхувальників.

5. Збільшення впевненості та стабільності ринку страхових послуг. Дії ЄС відносно IGS також спрямовані на зміцнення довіри страхового ринку та сприяння стабільності внутрішнього ринку страхування ЄС. Комісія виступає за гармонізацію географічного охоплення IGS на основі принципу «країни-батьківщини» ('home country' principle), а також за те, щоб IGS охоплювали як договори страхування життя, так і страхування іншого, ніж страхування життя.

Передбачається, що фінансування IGS здійснюватиметься страховиками як на основі попередньо здійснених внесків, так і за рахунок додаткового фінансування (у разі відсутності коштів), яке розраховуватиметься відповідно до індивідуальних профілів ризиків учасників систем. Розглядається можливість встановлення цільового рівня фінансування із відповідним перехідним періодом. Комісією також будуть розглянуті питання щодо узгодження лімітів компенсації, а також скорочення пільг, за умови, що для всіх відповідних видів страхування та в усіх країнах-членах буде гарантовано відповідний захист страхувальників та вигодонабувачів [35].

Реакція в ЄС на вищезазначену ініціативу Комісії неоднозначна. Так, у своїй відповіді на «Білу книгу», Європейська страхова асоціація (CEA), підтримуючи необхідність захисту прав споживачів страхових послуг, не бачить причин для ініціатив ЄС щодо IGS. CEA стверджувала, що чинний захист прав споживачів з подальшим його зміцненням через Solvency II не потребує будь-якої необхідності впровадження додаткових гарантійних систем. Підготовка рекомендацій для наступного кроку гармонізації систем гарантування страхових виплат виявила ще деякі важливі питання, які перешкоджають упровадженню узгодженої IGS. Одне з найважливіших питань стосується способу фінансування систем – чи страховики мають заздалегідь профінансувати систему, чи кошти страховиків повинні збиратися ретроспективно.

На сьогодні для Європейської комісії бажаним методом фінансування для національних гарантійних систем є попереднє вкладення коштів шляхом серії стягнень, розміри яких визначаються за попередніми розрахунками можливих банкрутств страховиків.

Аргументованість пропозиції Європейської Комісії щодо попереднього вкладення коштів у систему гарантування страхових виплат полягає в тому, що в такому випадку страхова компанія, яка стає неплатоспроможною, вже взяла участь у фінансуванні гарантійної системи. При необхідності додаткового фінансування воно може бути збільшене додатковими внесками (вкладами). На думку деяких експертів, законодавча ініціатива щодо гармонізації системи гарантування страхових виплат у межах ЄС є передчасною, оскільки вже існує низка превентивних заходів, які допомагатимуть у запобіганні банкрутству страхових компаній. Вони вважають, що IGS має бути задіяна лише у тому випадку, якщо наявні лінії захисту не спрацюють. Перша лінія захисту страхувальників від банкрутства страхової компанії доводить свою надійність на добре вибудованій політиці управління ризиками, належним рівнем нагляду за страховою діяльністю та правовому застосуванні повноважень регуляторів.

Друга лінія захисту пов'язана із запровадженням Solvency II. Очікується, що остання значно поліпшить управління страховими ризиками та нагляд за страховою діяльністю. Ймовірно, зростуть вимоги до капіталу страховиків і наглядові органи матимуть додаткові інструменти для втручання та дисциплінарного впливу на учасників ринку. Тому наявні всі вагомні підстави, що будь-яка ініціатива щодо IGS має бути відкладена і необхідність її запровадження переглядатиметься через деякий час після повної реалізації Solvency II. Слід також мати на увазі, що IGS, безперечно, спровокує несправедливий перерозподіл впливу між обачними та менш обачними страховиками, а отже вияв неправильних спонукальних мотивів [39].

У будь-якому випадку зазначені вище проблеми щодо створення надійних систем гарантування страхових виплат у межах ЄС дуже близькі аналогічним питанням, які вирішуються страховим ринком України. Маючи небезуспішний досвід (потребується ще певний час для його удосконалення) їх часткової у сфері

обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів, найближчим часом реалізовуватиметься глобальний проект у межах національного ринку страхових послуг щодо створення єдиного фонду гарантування захисту інтересів страхувальників та здійснення страхових виплат потерпілим за усіма укладеними договорами страхування.

3.2. Запровадження контролінгу з метою запобігання банкрутства страхової компанії

Контролінг є підсистемою системи управління підприємством, яка спрямована на організаційну та методичну підтримку прийняття управлінських рішень, а також забезпечує контроль за досягненням цілей діяльності підприємства.

Фінансовий контролінг, в свою чергу є інтегрованою підсистемою прийняття управлінських рішень щодо пріоритетних напрямків фінансової діяльності підприємства, яка базується на комплексному аналізі даних бухгалтерського обліку, внутрішнього контролю та передбачає узгодження фінансових аспектів функціонування усіх підрозділів підприємства [29].

Особливості фінансового контролінгу в страхових компаніях визначаються специфікою страхової діяльності. Контролінг в страховій організації, на думку Місюрева О.В., включає управління ризиками, систему інформаційного забезпечення, систему сповіщення шляхом управління системою ключових фінансових показників, управління системою реалізації стратегічного, тактичного та оперативного планування та систему менеджменту якості [41]. Клімов А.В., узагальнюючи погляди дослідників, до основних складових контролінгу в страховику відносить облік, планування, координація, аналіз і контроль [40], при цьому автор в недостатній мірі враховує значення інформаційного забезпечення як прояву інформаційної функції контролінгу.

Під фінансовим контролінгом в страховій компанії ми розуміємо підсистему управління фінансовими ресурсами страховика, що включає облік, аналіз, контроль,

планування, інформаційне забезпечення та координацію фінансової, інвестиційної та страхової діяльності компанії для досягнення її стратегічних та тактичних цілей.

До об'єктів фінансового контролінгу можна віднести фінансові ресурси страховика, індикатори ефективності їх використання та показники фінансового стану компанії. Фінансовий контролінг підпорядкований головній меті фінансового управління страховиком – максимізації його вартості в поточній і довгостроковій перспективі.

Розрізняють два види фінансового контролінгу в компаніях, в тому числі і страхових, – стратегічний та оперативний (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

**Характеристика оперативного та стратегічного контролінгу в
страхових компаніях [42]**

Ознака	Стратегічний	Оперативний
1	2	3
Орієнтація	зовнішнє та внутрішнє фінансове середовище страховика	економічна ефективність та рентабельність діяльності
Рівень управління	стратегічний	тактичний та оперативний
Цілі	забезпечення “виживання” компанії, здатності підтримувати прийнятний рівень фінансової стійкості в довгостроковій перспективі	забезпечення прибутковості та ліквідності компанії
Задачі	– виявлення слабких та сильних фінансових сторін страховика; – визначення загроз та можливостей зовнішнього фінансового середовища; – оцінка вартості страхової компанії; – розробка альтернативних фінансових стратегій; – створення системи інформаційного забезпечення прийняття фінансових рішень.	– розробка та реалізація бюджету компанії; – визначення фінансових показників відповідно до поставлених тактичних задач; – порівняння запланованих значень ключових фінансових показників діяльності страховика з їх фактичним значенням; – аналіз впливу відхилень на виконання поточних фінансових планів.

Враховуючи низький рівень поширення страхування в Україні провідні страхові компанії активно розвивають власну регіональну мережу, інвестуючи

значні кошти для захоплення перспективних ринків в областях. Тому актуальним для менеджменту страховика є питання налагодження ефективної роботи відокремлених підрозділів, в тому числі і за допомогою контролінгу.

Об'єктивна необхідність контролінгу для страхових компаній, що функціонують в ринковому середовищі, та посилення державного нагляду за діяльністю страховиків підкреслюють важливе значення служби контролінгу в управлінні страховою компанією, до ключових завдань якої можна віднести:

- підтримку процесу бюджетування як одного із основних інструментів стратегічного фінансового управління;

- розробку та реалізацію системи діагностики фінансового стану страховика та антикризових заходів;

- участь в розробці та реалізації фінансової стратегії;

- аналіз діяльності компанії та її структурних підрозділів відповідно до затвердженого порядку;

- підвищення якості звітності страховика, що підлягає оприлюдненню, з метою підвищення інвестиційної привабливості компанії.

- інформаційно-аналітичне забезпечення прийняття рішень сфері інвестиційної, страхової та фінансової діяльності [42].

Організація та провадження контролінгу повинні підпорядковуватися певним алгоритмам. На схемі подано пропоновані алгоритм контролінгу фінансової стійкості страхової компанії в схемі 3.1.

За цією схемою, ми бачимо, що аналіз першого та другого етапу був наведений у перших трьох розділах даної роботи. Для прийняття управлінських рішень, давайте більш детально зосередимося на причинах виникнення зафіксованих відхилень.

Використовуючи систему контролінгу страховій компанії «ВІП-КАПІТАЛ» за аналізований період можна буде позбавитися деяких незадовільних умов в його діяльності.

По-перше, в компанії наявні ознаки кризи фінансового стану страховика, яке суттєво не загрожує його поточній діяльності. Ліквідність балансу порушена в

четвертій умові, тобто величина активів, що важко реалізуються (необоротні активи) перевищує величину постійних пасивів (власного капіталу).

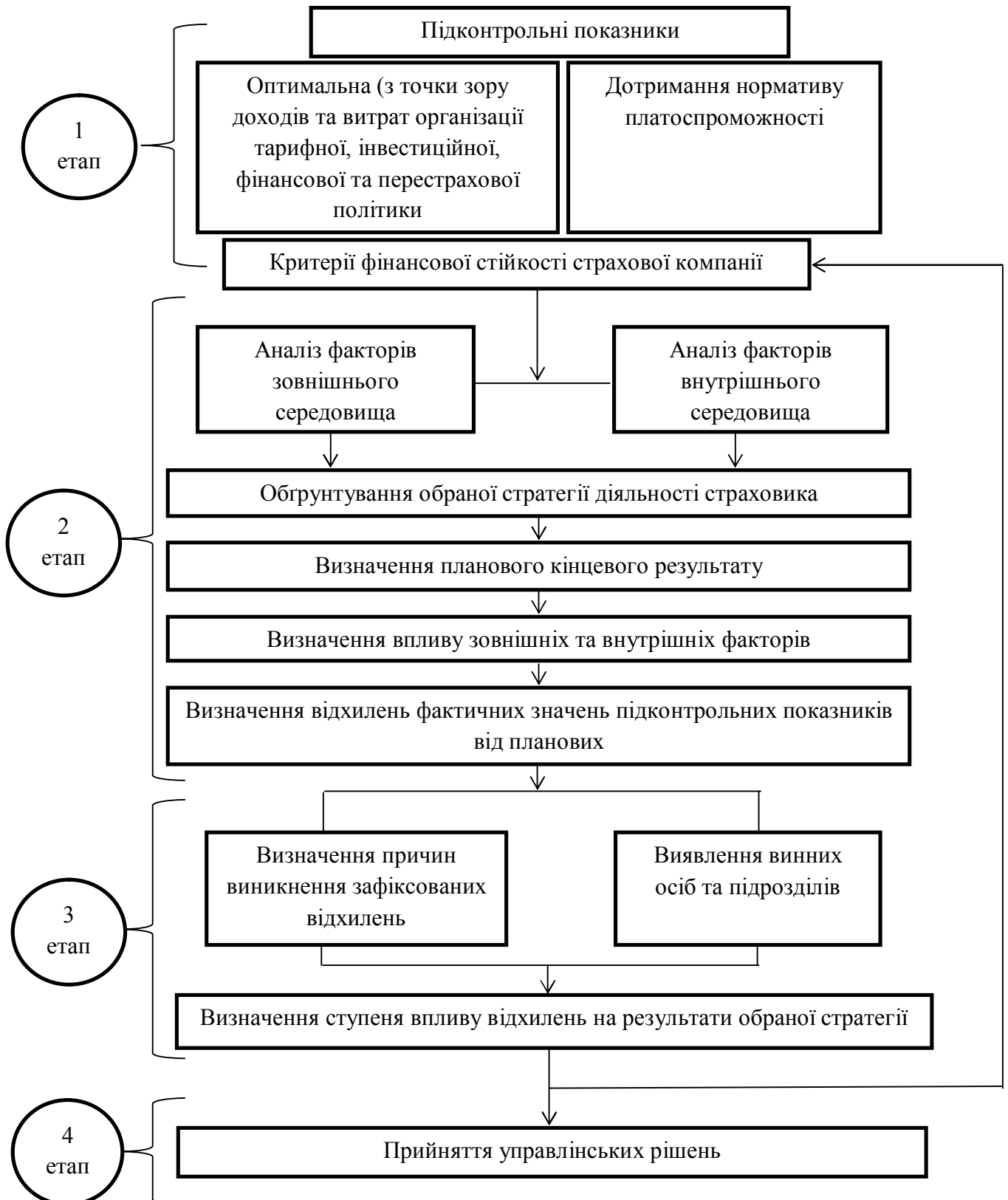

Рис. 3.1. Алгоритм контролінгу фінансової стійкості страхової компанії*

*власна розробка

Протягом аналізованого періоду спостерігаємо тенденцію до зростання величини валюти балансу, таким чином можна спрогнозувати зростання власного капіталу (нерозподіленого прибутку). Припустимо такий варіант розвитку подій, з якого випливає, що в наступних періодах ці показники матимуть вже достатні значення та ліквідність балансу буде дотримана. За даним прогнозом страховій компанії «ВП-КАПІТАЛ» не буде потреби залучати додаткові позикові кошти (короткострокові кредити та збільшення кредиторської заборгованості) для покриття оборотних активів, вони будуть повністю профінансовані за рахунок власних коштів.

Показник достатності страхових резервів не відповідає нормативному значенню та поступово зменшується протягом аналізованого періоду. Це означає, що величини страхових платежів недостатньо для поточного функціонування. Для цього радимо використати інструменти стратегічного контролінгу. Згідно проведеного аналізу можна стверджувати, що страховій компанії не загрожує банкрутство, однак як превентивні заходи радимо використовувати інструменти стратегічного та оперативного контролінгу (аналіз сильних та слабких сторін, бюджетування, бенчмаркінг, аналіз фінансових показників, визначення відхилень від нормативів, в динаміці, факторинговий аналіз, розробку альтернативних стратегій, тощо).

На фінансову, економічну стійкість страховика значний вплив має зовнішнє середовище, яке є рухливим та має певну визначеність, тому в сучасних умовах конкурентоздатна страхова компанія повинна бути гнучка та ринково орієнтована. Економічна безпека страховика передбачає такий його стан, коли страховик захищений від негативного впливу факторів зовнішнього середовища, дія яких може призвести до погіршення фінансових показників.

Заходи щодо економічної безпеки мають попереджувальний характер. Тому краще вкладати кошти в економічну безпеку, ніж ліквідувати наслідки кризового стану страховика.

Практика роботи страхових організацій показує, що в страховій діяльності зниження собівартості можливе шляхом, по-перше, зміцнення фінансової стійкості

страхових операцій і, по-друге, відповідною економією управлінських витрат. Вважається, що найбільш перспективним в реалізації першого напрямку є оптимізація страхового портфеля і використання можливостей регулювання ринку з допомогою правильно складеного страхового договору і умов його виконання. При цьому фінансова стійкість залежить перш за все від розміру і складу страхового портфеля та пов'язаною з цим можливістю територіальної розкладки збитків і визначення рівнів страхових тарифів. Це обумовлює і більш високі тарифи у малих страхових компаніях і змушує їх шукати відповідні ринкові ніші на страховому ринку, тобто займатися тими видами страхування, де менша конкуренція і виключені значні ризики.

Іншим напрямом роботи по зміцненню фінансової стійкості різних страхових компаній є оптимізація і конкретика ділового і правового змісту договору страхування. Наприклад, страховик може обумовити страхувальнику певні вимоги, спрямовані на зменшення ризику.

Серед запропонованих заходів щодо підвищення фінансової безпеки страховика пропонуємо зменшити інші витрати страховика. Така велика кількість інших витрат, пов'язана з тим, що страховик реалізує товари, виконує роботи та надає послуги, які не відносяться до страхової діяльності. Наявність позитивного значення чистого прибутку підтверджує те,

Наявність позитивного значення чистого прибутку підтверджує те, що страховику треба у першочерговому випадку зосередитися на активізації страхової діяльності.

Для початку провести аналіз сильних та слабких сторін страхової компанії, проаналізувати асортимент послуг з добровільного та обов'язкового видів страхування в динаміці. Після такого аналізу, варто визначити пріоритетні види страхування, які приносять прибуток страховій компанії та зорієнтуватися на збільшенні кількості страхувальників в даному напрямку, 1) розширити мережу страхових агентів, як у Києві так і по областях; 2) вибіркового аналізу галузі, компаній, які можуть стати майбутніми клієнтами; 3) надання гнучких умов страхування, орієнтуючись на особливі потреби страхувальника; 4) участь у

об'єднаннях страховиків, де є можливість обмінюватися досвідом та дізнаватися про останні інноваційні види страхування, орієнтуючись на зарубіжний досвід.

У розвинутих країнах велика увага приділяється страховому маркетингу, який включає: вивчення ринку з метою визначення страхових потреб; формування на основі останніх страхових послуг; визначення ціни на страхову послугу (страхового тарифу) по кожному виду страхування та способи її виплати; роз'яснювальну роботу по діючих договорах і видах страхування; рекламу нових послуг, вибір конкретних страхувальників та організацію їх обслуговування.

Маркетинг розглядається як один з методів комерційної діяльності страхових компаній і дослідження ринку страхових послуг. По суті служби маркетингу створюються перш за все для гнучкого пристосування функціональної діяльності страхових компаній до змін економічної ситуації та кон'юнктури ринку. Разом з іншими службами відділи маркетингу створюють єдиний механізм управління процесами, спрямованими на задоволення попиту страхового ринку і отримання прибутку від страхових операцій.

Розрахуємо прогнозну зону безпеки та запас міцності для страхової компанії «ВІП-КАПІТАЛ» на майбутній період. Припустимо, що страховик реалізує страхові договори для широкого кола страхувальників за мінімальною ціною 50 грн. Дані для розрахунку наведені в табл. 3.3.

Таблиця 3.3

Вихідні для розрахунку точки беззбитковості

Показник	Значення
Обсяг продажу договорів	200 тис. шт.
Ціна одиниці продукції	50 грн.
Змінні витрати на одиницю	6,6 грн.
Змінні витрати	1 325 тис. грн.
Постійні витрати	1 536 тис. грн.
Сукупні витрати	2 861 тис. грн.

Для визначення запланованого прибутку визначимо суму маржинального доходу (МД), яку підприємство отримає при реалізації 200000 од. товару.

$$\text{МД} = 200\ 000 * (50 - 6,6) = 8\ 680\ 000. \text{ грн.};$$

Постійні витрати становлять 1 536 тис. грн. Запланований прибуток (П) буде дорівнювати:

$$П = 8\,680\,000 - 1\,536\,000 = 7\,144\,000 \text{ грн.}$$

Зона безпеки визначається як різниця між чистим доходом і точкою беззбитковості. Як наслідок, виникає необхідність визначення точки беззбитковості (ту, яка визначається шляхом ділення постійних витрат (В ост) на маржинальний дохід одиниці товару (МД) [43]:

$$\text{Точка беззбитковості} = 1\,536\,000 / (50 - 6,6) = 35\,391,7 \text{ штук}$$

$$\text{Зона безпеки} = 200\,000 - 35\,391,7 = 164\,608,3 \text{ штук}$$

$$\text{Зона надійності} = 164\,608,3 / 200\,000 * 100 = 82,3 \%$$

Таким чином, підприємство при реалізації 200 000 од. товару отримає прибуток у сумі 7 144 тис. грн. Зона безпеки становить 164 608,3 шт., а запас міцності дорівнює 82,3 %, Це означає, якщо фактичний обсяг реалізації продукції буде меншим за плановий на 82,3 %, підприємство зможе забезпечити беззбитковість і не зазнає збитків. Якщо страхова компанія знизить обсяг реалізації в розмірі, який перевищує зону безпеки або запас надійності, то страховик зазнає збитків, і навпаки.

Згідно з даними прикладу, побудуємо графік беззбитковості (рис. 3.2).

Для цього на осі витрат і доходів (вісь ординат) відкладаємо величину постійних витрат за рік (1 536 тис. грн.). На осі обсягу реалізації (вісь абсцис) з точки 200 тис. шт. (очікуваний продаж) проводимо вертикальну лінію до точки обсягу виручки у розмірі 10 000 тис. грн. (200*50) і від початку координат через неї проводимо пряму сукупного доходу від реалізації. Визначаємо величину змінних витрат за очікуваного обсягу реалізації 200 тис. шт., яка становить 1 325 тис. грн. (200 * 6,6), і відкладаємо по осі ординат від лінії сукупних постійних витрат. Через отриману точку проводимо лінію сукупних витрат. У результаті отримана точка беззбитковості, яка відповідає обсягу реалізації продукції в 35 391,7 тис. шт.

На графіку між лініями сукупного доходу від реалізації і сукупних витрат створюється ліворуч від точки беззбитковості область збитків, а праворуч від неї -

область прибутку. Справа на графіку показана область сукупних постійних і змінних витрат, які разом утворюють величину сукупних витрат.

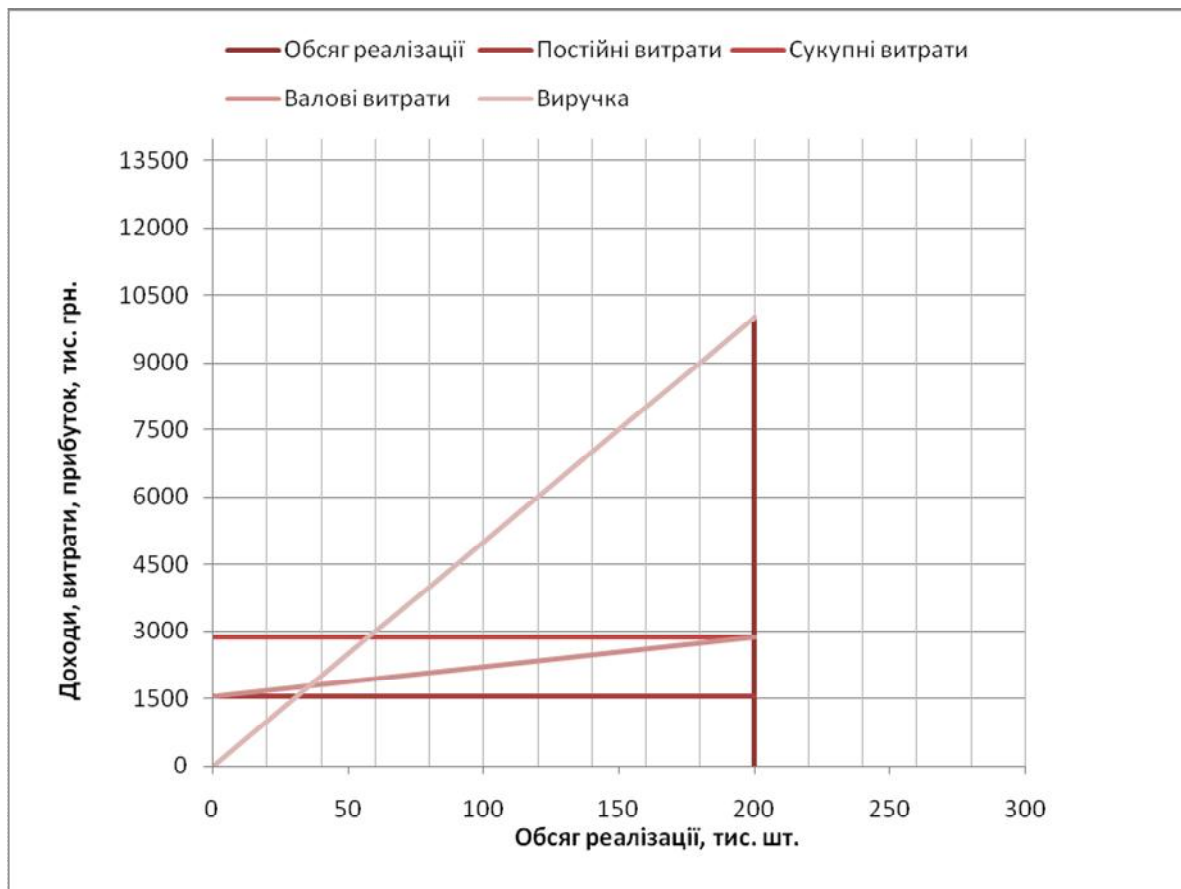

Рис. 3.2. Графік точки безбитковості

Вирішуючи організаційні аспекти побудови системи фінансового контролінгу необхідно, зокрема визначити місце контролера в організації. Як вже було зазначено, роль контролера, полягає в координації зусиль окремих підрозділів для досягнення основної цілі діяльності страховика.

Для забезпечення цього завдання необхідно встановити:

- підрозділ, на який будуть покладені функції фінансового контролінгу;
- основні функції контролера;
- функціональну підпорядкованість контролерів.

Досліджуючи систему фінансового контролінгу визначено, що її функції полягають в площині інтересів планування, обліку та аналізу, відповідно покласти обов'язки служби фінансового контролінгу на певний окремий підрозділ страховика (бухгалтерію, планово-економічний, фінансовий відділ) є неможливим. Залишається

інший шлях створити окремий підрозділ страховика, наприклад відділ контролінгу. До цього варіанту є також суттєва кількість зауважень. Найголовнішим є те, що показник співвідношення управлінського апарату до працівників страхової компанії є дуже високим і не витримує жодної критики. Зважаючи на такі обставини пропонувати розширення адміністративно-управлінського персоналу за рахунок додаткового створення служби фінансового контролінгу є неефективним. Проте зважаючи на її важливість та необхідність потрібно створити таку організаційну структуру, яка б виконувала функції фінансового контролінгу без умов розширення адміністративного апарату. Виходячи із зазначених умов єдиним рішенням є реалізація функцій контролінгу в рамках роботи окремих управлінських підрозділів страховика, необхідною умовою при цьому буде створення у цих підрозділах посади контролера.

Наступним є питання підпорядкованості контролера. Звичайно для більшої ефективності його роботи контролер повинен бути підпорядкований вищому керівництву – головному контролеру, в іншому випадку його робота в підрозділі з точки зору функцій контролінгу буде не ефективною. З іншого боку функцію головного контролера з фінансових питань може і повинен виконувати фінансовий директор, а з виробничих питань директор виробництва або головний інженер. Інтеграція і координація роботи страховика за такою схемою буде найбільш ефективною без дисбалансів в одну чи іншу сторону. Закріплення зазначених функцій потребує затверджених посадових інструкцій контролера.

Контролінг дає змогу оптимізувати вирішення проблеми «обмеженість ресурсів – необмеженість потреб». При цьому пропонуємо використовувати наступні інструменти:

- 1) міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ);
- 2) методи створення вартості підприємства (Shareholder Value);
- 3) систему збалансованих показників (Balanced Scorecard);
- 4) процесно-орієнтоване управління (Activiti-Based Management);
- 5) інструменти управління взаємовідносин із споживачами (Customer Relationship Management);

- 6) управління витратами за видами діяльності (Activiti Based Costing);
- 7) ризик-менеджмент (Enterprise Risk Management / Change Management);
- 8) нові підходи до фінансового планування (Activiti-Based Budgeting / Priority Based Budgeting / Zero Based Budgeting);
- 9) стратегічні карти (Strategy Maps);
- 10) інформаційні технології (ІТ).

Створення вартості страховика є пріоритетним завданням фінансових директорів у всьому світі. Модель оцінки вартості, яка базується на дисконтуванні майбутнього грошового потоку, дає змогу системно управляти головними чинниками створення вартості. Цей метод у фінансовому вираженні відображає вплив на вартість таких важливих нематеріальних важелів, як інтелектуальний капітал, знання, бренди, взаємовідносини з контрагентами тощо. Контролінг, орієнтований на вартість, трансформує стратегію страховика у відповідну організаційну поведінку, яка задіює ці важелі, об'єднуючи в одній точці фінанси, управління і мотивацію.

Система збалансованих показників забезпечує цілеспрямований моніторинг діяльності страховика, дозволяє спрогнозувати і попередити появу проблем, органічно поєднує рівні стратегічного й оперативного управління, охоплює зв'язки між минулими і майбутніми результатами, а також між внутрішніми й зовнішніми аспектами діяльності суб'єкта господарювання. Balanced Scorecard дозволяє усунути розрив між розробкою стратегії та її практичною реалізацією, оцінити саму стратегію і окремі процеси діяльності, оперативно реагувати на зміну зовнішніх умов [44].

Ця система передбачає залучення до процесу стратегічного управління усіх співробітників за допомогою зрозумілих термінів і показників. Більше того, система передбачає мотивацію співробітників і поєднання їх інтересів з інтересами підприємства, що є більш ефективним, ніж адміністративний контроль. Вона сприяє підвищенню імовірності реалізації наміченої стратегії і адекватній оцінці потенціалу вартості страховика.

Перевага збалансованої системи оціночних показників полягає ще й у тому, що традиційні фінансові показники доповнюються нефінансовими, які суттєво впливають на успіх страховика. Крім того, Balanced Scorecard дозволяє визначити бізнес-процеси. Виявлення неефективних процесів дозволяє приймати обґрунтоване рішення: іноді повна відмова від неефективного процесу є більш корисною, ніж його реорганізація.

Для моніторингу досягнення поставлених цілей використовуються показники, які характеризують співвідношення цільових значень і фактичних результатів – показники ефективності. Традиційні підходи до оцінки ефективності, як правило, ґрунтуються на фінансових показниках, і не дозволяють виділити ті фактори, які сприяють успіху. Що стосується Balanced Scorecard, то ця концепція акцентує увагу керівника не тільки на самих фінансових результатах, але й на факторах, які створюють фінансові результати, таких як конкурентна позиція страховика і його характеристики, лояльність клієнтів, якість дистриб'юторської сітки і бізнес-процесів, рівень інновацій, кваліфікація персоналу. Це важливі показники, які раніше не знаходили відображення в управлінському обліку, бізнес-плануванні чи оцінці вартості страховика. В організації неможливо ініціювати обґрунтовані вимірювання, якщо неможливо оцінити нематеріальні фактори, оскільки «неможливо управляти будь-чим, якщо немає можливості це вимірювати». Типова проблема – відсутність оцінки нефінансових факторів. Це унеможлиблює визначення тих важелів, впливаючи на які можна досягати стратегічних цілей. Система збалансованих оціночних показників дозволяє не тільки формалізувати стратегію, але й контролювати успішність її реалізації за рахунок вимірників і значень цільових показників.

Стратегічна карта – візуальне подання причинно-наслідкових зв'язків між елементами стратегії організації – таке ж важливе і значуще явище, як і сама збалансована система оціночних показників. Карта деталізує систему показників, ілюструючи динаміку стратегічного розвитку та робить більш чіткішим фокус на основні напрями.

Стратегічна карта подає універсальний і послідовний спосіб описування стратегії таким чином, що можна не тільки встановлювати цілі і показники, але й управляти ними. Стратегічна карта – це відсутній до цього часу зв'язок між формуванням стратегії та її втіленням. Шаблон стратегічної карти представляє собою контрольний список стратегічних компонент і їх взаємодії.

Побудова стратегічної карти для страховика дозволяє чітко сформулювати його стратегію та інформувати про неї всіх працівників; визначити ключові внутрішні процеси, які забезпечують успіх стратегії; привести у відповідність людські, інформаційні і організаційні ресурси, щоб отримати від інвестування в них найбільшу віддачу; виявити вади в стратегії і вчасно прийняти міри.

Процесно-орієнтоване управління та управління витратами за видами діяльності полягає в керуванні процесами і потоками, а не функціями і діями. Процесно-орієнтоване управління зосереджено на управлінні джерелами витрат відповідно до потреби в тих чи інших видах діяльності. Контролінг витрат пропонує вибір і виконання власне тієї діяльності, яка забезпечуватиме досягнення стратегічної мети страховика – створення вартості.

Бюджетування є логічним продовженням концепції процесно-орієнтованого управління. Контролінг припускає процесно-орієнтоване бюджетування з використанням сценарного планування і розподілом ресурсів відповідно до реальних потреб. Втілення цієї стратегії базується на постійному виборі з можливих варіантів дій саме тих, які відображають різні можливості з різними потребами. Система контролінгу робить процес розподілу ресурсів більш гнучким і адаптивним, делегуючи право ухвалювати рішення на виконавський рівень.

Управління ризиками – це ще одна з необхідних складових системи контролінгу страховика. Динаміка трансформацій збільшує ступінь невизначеності, що впливає як на фінансові моделі суб'єкта господарювання, так і на поведінку співробітників. Неперервне виявлення і визначення значущості ризиків, побудова системи їхнього контролю й управління є важливим не тільки для фінансових, а й для всіх інших типів ризиків (комерційних, операційних тощо). Інтегрована система управління ризиками в межах контролінгу усуває можливі проблеми, які виникають

у ситуації, коли окремі підрозділи страховика відповідають за реалізацію своєї функції, а не за результат загалом.

Інструменти контролінгу здатні забезпечити ефект і поодинці. Однак власне ідеологічна складова і сукупність інструментів дають змогу отримати повну віддачу від інвестицій для покращення, удосконалення системи управління фінансами страховика.

Фінансовий контролінг страховика, на наш погляд, повинен включати наступні етапи:

1. Визначення методики обліку витрат і визначення фінансових результатів.

2. Формування форм облікової політики. Багато проблем можна вирішити правильно організованими бізнес-процесами, забезпеченими правильним обліковим управлінням документообігу, які допоможуть вирішити проблеми невчасної доставки інформації, низьку якість рішень тут важливим етапом є побудова якісного інформаційного забезпечення процесу планування, обліку і аналізу в системі фінансового контролінгу.

3. Співставлення бюджету доходів-витрат (БДВ). Прогноз обсягу продажів дає планований обсяг прибутку страховика. При розробці БДВ заздалегідь визначаються: норми витрат за видами бізнесу; для центрів витрат – мінімальний рівень витрат; виручка від реалізації.

4. Співставлення бюджету руху грошових коштів (БРГК). БРГК створюється на основі бюджету доходів-витрат і розставляє пріоритети в оплаті, дозволяє управляти ліквідністю, визначати наявність і терміни появи вільних грошових коштів. Включає графік руху грошових коштів.

5. Розробка методики ціноутворення на страхові продукти. На основі методики обліку витрат і БДВ розробляється методика економічного обґрунтування цін, можлива розробка нових схем розрахунку собівартості.

6. Завершальний етап фінансового контролінгу – встановлення відповідності існуючої в страховика системи обліку задачам фінансового контролінгу (розробка корпоративного плану рахунків страховика і плану рахунків його суб'єктів, які дозволяють отримати дані відповідно до методики обліку витрат). Рекомендується

розробити декілька планів рахунків (податковий, внутрішній управлінський, відповідний до міжнародних стандартів обліку).

Фінансове планування і прогнозування є невід'ємною складовою контролінгу страхової компанії.

Планування і прогнозування за своєю сутністю – це передбачення (план, прогноз), основане на пізнанні законів економічного розвитку, аналізі та синтезі, мисленні, економіко-математичному моделюванні економічних процесів.

Для побудови обґрунтованого планового балансу страхової компанії, та розрахунку на його основі показників фінансової стійкості та ліквідності, необхідно визначити оптимальне співвідношення власного та позикового капіталу. Для вирішення цього завдання побудуємо проведемо оптимізацію структури капіталу за критерієм мінімізації його вартості. Вона базується на оцінці власного та позикового капіталу при різних умовах його залучення і варіантних розрахунках середньозваженої вартості капіталу. Середньозважена вартість капіталу характеризує середню дохідність, яку отримують вкладники капіталу від інвестування у страховий бізнес.

Розрахунок середньозваженої вартості капіталу ТзДВ «СК «ВІП-КАПІТАЛ» при різній його структурі представлений в табл. 3.4.

З проведених розрахунків видно, що найнижча середньозважена вартість капіталу страхової компанії спостерігається у шостому варіанті розрахунків, коли діяльність страховика фінансується за рахунок 50 % власного капіталу та 50 % позикового капіталу. Цей варіант відповідає значенню середньозваженої вартості капіталу 14,09 %. Надалі зі зростанням частки позикового капіталу середньозважена вартість зростає, що пов'язано зі зростанням ставки процента за кредит, оскільки зростає премія за ризик. При зменшенні частки позикового капіталу середньозважена вартість також зростає, що пов'язано із зростанням рівня ставки за кредит з врахуванням податкового коректора. Так, для першого варіанту розрахунків, коли питома вага власного капіталу складає 100 %, середньозважена вартість є найбільшою з розрахованих величин і складає 20,0 %.

Таблиця 3.4

**Розрахунок середньозваженої вартості капіталу ТзДВ «СК «ВІП-КАПІТАЛ»
при різній його структурі**

Показник	Варіанти розрахунків							
	1	2	3	4	5	6	7	8
Загальний обсяг капіталу	266 210	266 210	266 210	266 210	266 210	266 210	266 210	266 210
Варіанти структури капіталу, %								
Власний (акціонерний капітал)	100	90	80	70	60	50	40	30
Позиковий капітал (кредит)	0	10	20	30	40	50	60	70
Рівень передбачуваних дивідендних виплат, %	20	18	16	14	12	10	8	6
Рівень ставки процента за кредит з врахуванням премії за ризик, %	0	21	21,5	22	22,5	23	23,5	24
Ставка податку на прибуток, частки одиниць (Спп)	0,19	0,19	0,19	0,19	0,19	0,19	0,19	0,19
Податковий коректор (1-Спп)	0,81	0,81	0,81	0,81	0,81	0,81	0,81	0,81
Рівень ставки за кредит з врахуванням податкового коректора	0	16,59	16,99	17,38	17,78	18,17	18,57	18,96
Вартість складових частин капіталу, %								
Власний капітал	20	16,2	12,8	9,8	7,2	5	3,2	1,8
Позиковий капітал	0,00	1,66	3,40	5,21	7,11	9,09	11,14	13,27
Середньозважена вартість капіталу, %	20,00	17,86	16,20	15,01	14,31	14,09	14,34	15,07

Водночас при оптимізації структури капіталу необхідно враховувати також, що страхова компанія відрізняється від інших суб'єктів господарювання наявністю в структурі її пасивів страхових резервів, які формуються за рахунок страхових платежів, що сплачують страхувальники та мають безплатний характер для страхової компанії. Це обумовлює деяку специфіку оптимізації структури її капіталу.

Оптимізація структури капіталу за критерієм мінімізації фінансового ризику. З огляду на тягар соціальної відповідальності при здійсненні страхового захисту, він є переважаючим критерієм оптимізації структури капіталу, тоді як критерій максимізації рівня фінансової рентабельності та критерій мінімізації вартості капіталу повинні застосовуватись як додаткові обмеження. Оптимізація структури капіталу за критерієм мінімізації рівня фінансових ризиків пов'язана з процесом диференційованого вибору джерел фінансування різних складових частин активів підприємства. По відношенню до страхових компаній оборотні активи поділяються на ті, що забезпечують покриття страхових резервів, розмір і категорія яких встановлюються законодавчо, та активи, що забезпечують операційну діяльність.

Для страхової компанії характерна така модель фінансування активів, за якої фіксовані активи та мінімальний рівень поточних активів фінансуються за допомогою довгострокових позик та власного капіталу. Кошти страхових резервів повинні розміщуватися у дозволені види активів з урахуванням безпечності, прибутковості, ліквідності, диверсифікованості.

Висновки до розділу 3

1. В процесі окреслення напрямків вдосконалення антикризових заходів у випадках ймовірності банкрутства страхової компанії розглянуті рівні гарантування інтересів страхувальників в цілому на фінансовому ринку України. Особливої уваги приділяється розвитку саморегулюючих організацій та необхідності їх застосування на страховому ринку України. Як основний інструмент гарантування інтересів страхувальників виступає формування фондів виплат у саморегулюючих організаціях. Він потребує особливого дослідження, оскільки супроводжується появою низки окремих ризиків, що потребують детального розгляду.

2. На рівні страхової компанії антикризові заходи здійснюються, використовуючи інструменти оперативного контролінгу. Вони зумовлені необхідністю підвищення рівня фінансової стійкості страхової компанії. Особливої

уваги потребує збереження та підтримання фінансової безпеки страховика. Для цього рекомендуємо з'ясувати зону безпеки та запас фінансової міцності страхової.

3. Дієвим засобом для збільшення фінансової стійкості виступає використання страхового маркетингу. Проведено розрахунок середньозваженої вартості капіталу «СК «ВІП-КАПІТАЛ» при різній його структурі. На основі даних оптимізації визначимо оптимальну структури капіталу: 50 % власного капіталу та 50 % позикового капіталу. Цей варіант відповідає значенню середньозваженої вартості капіталу 14,09 %. Надалі зі зростанням частки позикового капіталу середньозважена вартість зростає, що пов'язано зі зростанням ставки процента за кредит, оскільки зростає премія за ризик. При зменшенні частки позикового капіталу середньозважена вартість також зростає, що пов'язано із зростанням рівня ставки за кредит з врахуванням податкового коректора. Так, для першого варіанту розрахунків, коли питома вага власного капіталу складає 100 %, середньозважена вартість є найбільшою з розрахованих величин і складає 20,0 %.

ВИСНОВКИ

В сучасних умовах розвиток страхового ринку потребує нових підходів до функціонування страхових компаній, дослідження моделей та методів схильності страхової компанії до банкрутства, підвищення рівня фінансової стійкості.

1. Визначення схильності страхової компанії до банкрутства є важливим критерієм для оцінки діяльності страхової компанії (дані фінансові установи мають особливу специфіку діяльності: страхувальник сплачує грошові кошти за послуги, які він отримає в майбутньому, у разі настання страхового випадку). У цьому зв'язку правомірною є постановка питання про вчасну та ефективну діагностику банкрутства, як одного з обов'язкових наслідків погіршення фінансової стійкості страхової компанії. Такі заходи дозволять успішно функціонувати на ринку страховим компаніям. Попри значний внесок у вивчення схильності страхових компаній до банкрутства, вона потребує подальшого дослідження вплив на неї антикризових заходів, використовуючи інструменти оперативного контролінгу.

2. Під час дослідження матеріалу для написання першого розділу дипломної роботи були розглянуті сучасні положення щодо існуючого поняття банкрутства у економічному та юридичному розрізі з точки зору провідних вітчизняних науковців; наведена характеристика видів банкрутств та відповідно з'ясування основних причин його виникнення в сучасних умовах розвитку; проаналізовані та охарактеризовані основні фактори (зовнішні та внутрішні) та причини виникнення кризових явищ, що ведуть до неплатоспроможності та банкрутства як підприємств, так і страхових компаній в межах України так й в усьому світі.

3. Досліджено основні групи методів щодо визначення банкрутства юридичних осіб, їхні переваги та недоліки; підходи щодо визначення банкрутства юридичних осіб та наведена їхня характеристика з особливостями практичного використання; розглянута методика, що була розроблена Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, для діагностики банкрутства страхових компаній; системи та групи коефіцієнтів, що застосовуються для діагностики банкрутства юридичних осіб.

4. Охарактеризовано основні критерії схильності страхової компанії до банкрутства безпосередньо через чинники, що визначають фінансову стійкість страховика та забезпечують її платоспроможність. Використовуючи європейський досвід наведена характеристика та особливості використання методик визначення платоспроможності Solvency I, Solvency II та умови їх застосування. Принципи оцінки схильності страхової компанії до банкрутства базуються на використанні різноманітних інтегральних формул (експрес-аналіз) та моделей (фундаментальний аналіз) діагностики банкрутства. Результатом їх обчислення є можливість виявити ознаки схильності до банкрутства ще на ранніх етапах його розвитку та вжити ефективні механізми та заходи виходу з нього.

5. В другому розділі дипломної роботи було проаналізовано фінансову стійкість ТзДВ «СК «ВІП-КАПІТАЛ». В структурі пасивів «СК «ВІП-КАПІТАЛ» переважають джерела власних фінансових ресурсів та відбувається фінансування більшої частини активів за рахунок власних коштів. Страховик майже не залежить від зовнішніх інвесторів. Поступово зменшується частка перестраховиків у страхових резервах та більшість договорів страхування не мають перестрахового захисту. На основі аналізу фактичного та нормативного запасів платоспроможності можна стверджувати про високу платоспроможність страховика (значне перевищення фактичного запасу платоспроможності над його розрахованим нормативним значенням).

6. Проведені розрахунки основних показників фінансової стійкості ТзДВ «СК «ВІП-КАПІТАЛ» дали наступні результати: коефіцієнт автономії у 2013-2015 рр. має значення більше нормативного і свідчить про те, що з кожних 100 грн. вкладених активів товариства в середньому 97 грн. – власний капітал. Значення коефіцієнта автономії свідчить про фінансову незалежність товариства; коефіцієнт фінансової стабільності вищий за оптимальне значення та свідчить про те, що страховик відносно незалежний від зовнішніх фінансових джерел; коефіцієнт маневреності зростає від 0,06 до 0,08, що позитивно характеризує фінансовий стан страховика; коефіцієнт структури капіталу свідчить про незначну залежність від зовнішніх кредиторів та інвесторів; наявність коефіцієнтів ефективності

використання активів та власного капіталу свідчить про прибуткову діяльність страховика та характеризують помітне зростання прибутковості; частка страхових резервів у пасивах на кінець 2015 року склала 1,7%, що на 1,1 % більше ніж у 2014 році та збереглася на рівні 2013 року; коефіцієнт перестраховування, який у 2013 році склав 0,45, вказує на те, що більшість договорів страхування не мають перестрахового захисту; негативним є зменшення частки статутного капіталу у власному капіталі від 99,2% до 97,6% за аналізований період, що свідчить про зниження гарантій забезпечення додаткового страхового захисту в страховика.

7. Коефіцієнт швидкої ліквідності на кінець 2015 року знаходився в межах, вищих від нормативу, тобто за рахунок найбільш ліквідних активів та активів, що швидко реалізуються страхова компанія могла погасити 300 % короткострокових зобов'язань у випадку її критичного стану. Коефіцієнт швидкої ліквідності у 2015 р. менше на 208 % аналогічного значення у 2013 р. та менше на 134 % за 2014 р. Коефіцієнт загальної ліквідності відповідає значенню коефіцієнта швидкої ліквідності у зв'язку із незначним обсягом запасів у структурі активів, і також має значення нижче нормативного. Даний показник на кінець 2015 року складає 3,05, що на 2,1 менше, ніж у 2013 році та на 1,38 менше ніж у 2014 році.

8. В основі аналізу схильності страхової компанії до банкрутства ми використали дискримінантні моделі ймовірності банкрутства, які застосовуються як звичайними підприємствами, так і страховими компаніями. За основу однофакторного дискримінантного аналізу була взята модель У. Бівера. Узагальнюючим висновком по «СК «ВП-КАПІТАЛ» можна вважати позитивну динаміку до зміцнення фінансової стійкості страховика за досліджений період.

9. Використовуючи багатофакторні дискримінантні моделі, ми з'ясували їх основні переваги та недоліки, особливості використання. Для аналізу ймовірності банкрутства були використані моделі Р. Ліса, Р. Таффлера, Г. Спрінгейта, модель Creditmen, модель R, універсальна дискримінантна модель. Однозначного висновку неможливо надати, але динаміку до зменшення ризику банкрутства чи підтримання відносно сталого рівня ми спостерігаємо за весь період аналізу.

10. Використовуючи методику визначення банкрутства страховика Національної комісії з регулювання ринків фінансових послуг, можна стверджувати, що компанія попадає в «2» категорію – тобто має невеликі труднощі, які суттєво не впливають на її фінансовий стан. Сподіваємось, що в наступному періоді страховик буде у «1» категорії, та його фінансовий стан залишатиметься на стабільному стійкому рівні.

11. Шляхами вдосконалення антикризових заходів у випадках ймовірності банкрутства страхової компанії розглянуті рівні гарантування інтересів страхувальників в цілому на фінансовому ринку України. Особливої уваги приділяється розвитку саморегулюючих організацій та необхідності їх застосування на страховому ринку України. Як основний інструмент гарантування інтересів страхувальників виступає формування фондів виплат у саморегулюючих організаціях. Він потребує особливого дослідження, оскільки супроводжується появою низки окремих ризиків, що потребують детального розгляду.

12. На рівні страхової компанії антикризові заходи здійснюються використовуючи інструменти оперативного контролінгу. Вони зумовлені необхідністю підвищення рівня фінансової стійкості страхової компанії. Особливої уваги потребує збереження та підтримання фінансової безпеки страховика. Для цього рекомендуємо з'ясувати зону безпеки та запас фінансової міцності страхової компанії.

13. Дієвим засобом для збільшення фінансової стійкості виступає використання страхового маркетингу. Проведено розрахунок середньозваженої вартості капіталу «СК «ВІП-КАПІТАЛ» при різній його структурі. На основі даних оптимізації визначимо оптимальну структуру капіталу: 50 % власного капіталу та 50 % позикового капіталу.

Отже, проведене дослідження дозволяє виявити особливості моделей і методів аналізу схильності страхової компанії до банкрутства, провести їх апробацію, надати відповідні рекомендації страховим компаніям з метою підвищення їх фінансової стійкості в ринковому середовищі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кнейслер О.В. Фінансовий менеджмент: Навчальний посібник / О.В. Кнейслер. – Тернопіль: Економічна думка, 2008. – 240 с.
2. Ансофф И. Новая корпоративная стратегия / Игорь Ансофф ; [пер. с англ. под ред. Ю.Н. Каптуревского]. – СПб.: Питер, 1999. – 416 с.
3. Захарченко В.О. Систематизація методів оцінки фінансового стану підприємства / В.О. Захарченко, С.І. Счасна // Фінанси України. – 2008. – № 1. – С. 137–144.
4. Антикризисный менеджмент / Под ред проф. А.Г. Грязновой. – М.: «Тандем»; Ассоциация авторов и издателей «Тандем» Изд-во ЭКСМОС, 1999. – 368 с.
5. Войцеховская А.Н. Антикризисное управление финансами предприятия / А.Н. Войцеховская // Вісник. – 2009. – № 1. – С. 70–72.
6. Дергунова М.В. Современная модель антикризисного финансового управления / М.В. Дергунова // Вчені записки. – 2008. – № 3. – С. 96–110.
7. Туленков Н.В. Антикризисный менеджмент / Теленков Н.В. // Персонал. – 2008. – № 6. – С. 19–25.
8. Бланк И.А. Антикризисное финансовое управление предприятием / Бланк И.А. – К.: Эльга, Ника – Центр, 2006. – 672 с.
9. Мартиненко В.П. Сценарне моделювання антикризових дій на підприємстві / В.П. Мартиненко // Вісник Української академії банківської справи. – 2005. – № 2 (11). – С. 90–94.
10. Рыночные трансформации в переходной экономике / [А.Н. Алымов, Н.П. Гончарова, М.К. Михно и др.]. – К.: НАН Украины, Институт экономики, 1998. – 229 с.
11. Забродский В.А. Анализ и предупреждение дестабилизации функционирования предприятия: моногр. / В.А. Забродский, Т.С. Клебанова, В.И. Скурихин. – Харьков: СВНЦ, 1994. – 77 с.
12. Костецкий В. Формування стратегії антикризового управління підприємством / В. Костецкий // Зб. наук. праць. – 2011. – Випуск 8 (2). –

С. 208-211.

13. Куликов С.В. Финансовый анализ страховых организаций : учеб. пособ. / С.В Куликов. – Ростов н/Д. : Феникс ; Новосибирск : Сибирское соглашение, 2006. – 224 с.

14. Шморгун Н.П. Фінансовий аналіз: навч. посіб. / Н.П. Шморгун, І.В. Головка. – К.:ЦНЛ, 2006. – 528 с.

15. Господарський Кодекс України, 16 січня 2003 року N 436 – IV зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс].

16. Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» (Про банкрутство), 14 травня 1992 року N 2343 – XII [Електронний ресурс].

17. Методичні рекомендації Національного банку України щодо застосування комерційними банками Закону України «Про банкрутство» від 21.07.94 р. N 23012/105 [Електронний ресурс]

18. Методичні рекомендації Центральної спілки споживчих товариств України з аналізу і оцінки фінансового стану підприємств 28.07.2006 [Електронний ресурс].

19. Яблонська А.С. Діяльність арбітражних керуючих: нормативне врегулювання та необхідність законодавчого вдосконалення [Електронний ресурс].

20. Філімоненков О.С. Фінанси підприємств: навч. посіб. / О.С. Філімоненков. – 2-ге вид., переробл. і доп., К.: МАУП, 2004. – 328 с.

21. Терещенко О.О. Фінансова санація та банкрутство підприємств: навч. посіб. / О.О.Терещенко. – К.: КНЕУ, 2004. – 412 с.

22. Пепа Т.В. Управління фінансовою санацією підприємств: навч. посіб. / Т.В. Пепа, В.О.Федорова. – К.: ЦУЛ, 2008. – 440 с.

23. Шеремет А.Д. Финансы предприятий / А.Д. Шеремет. – М.: ИНФРА–М, 2004. – 343 с.

24. Базілінська О.Я. Фінансовий аналіз: теорія та практика: навч. посіб. / О.Я. Базілінська. – К.: ЦУЛ, 2009. – 328 с.

25. Подольська В.О. Фінансовий аналіз: навч. Посіб. / В.О. Подольська, О.В. Яріш. – К.: ЦНЛ, 2007. – 488 с.
26. Ларіонова К.Л. Аналіз особливостей та сучасного розвитку інституту банкрутства та фінансового оздоровлення суб'єктів господарювання Хмельницької області / К.Л. Ларіонова, Г.І. Капінос // Вісник Хмельницького національного університету – 2006. – № 4. Т.3. – с. 50 – 55.
27. Квасовський О. Аналіз практики використання зарубіжних методик (моделей) прогнозування ймовірності банкрутства підприємств / Г.Островська, О.Квасовський // Галицький економічний вісник. – 2011. – №2(31). – С. 99-111.
28. Ткаченко Н.В. Забезпечення фінансової стійкості страхових компаній: теорія, методологія та практика: моногр. / Н.В. Ткаченко // Національний банк України, Університет банківської справи. – Черкаси: Черкаський ЦНТІ, 2009. – 578 с.
29. Ткаченко Н.В. Фінансова стійкість страхових компаній (методологія оцінки та механізми забезпечення): дис. на здобуття наук. ступ. д-ра екон. наук за спец: 08.00.08 “Гроші, фінанси і кредит” / Н.В. Ткаченко. – Суми, 2011. – 418 с.
30. Стефанів І.Ф. Напрямки удосконалення фінансової політики підприємств/ І.Ф. Стефанів // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2014. – Випуск 13. – С. 542-547.
31. Рзаєва Т.Г. Зарубіжні методики визначення ймовірності банкрутства підприємств / Т.Г. Рзаєва // Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. – № 3. – С. 177-183.
32. Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг «Рекомендації щодо аналізу діяльності страховиків» від 17.03. 2005 р. № 3755.
33. Финансовые инструменты и технологии антикризисного управления и предупреждения банкротства в страховых компаниях: монография / под. ред. Л.А. Орланюк-Малицкой, А.А. Цыганов А.А.– М.: Финансовый университет, 2013. – 228 с.

34. Insurance guarantee schemes in the EU [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/internal_market/insurance/docs/guarantee_schemes_en.pdf.
35. WHITE PAPER On Insurance Guarantee Schemes [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/internal_market/consultations/docs/2010/whitepaper-on-igs/whitepaper_en.pdf.
36. Wicki, A and Hunt B. Insurance guarantee schemes: challenges for cross-border insurance [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.oxera.com/Oxera/media/Oxera/downloads/Agenda/Zurich-insurance-guarantee-schemes_2.pdf?ext=.pdf.
37. Insurance Guarantee Schemes (IGS) - Frequently Asked Questions [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-10-320_en.htm?locale=en.
38. Barrett S. Harmonising insurance guarantee schemes across Europe [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.insuranceinsight.com/insurance-insight/feature/2129744/harmonising-insurance-guarantee-schemes-europe>.
39. Леонов Є. Зарубіжні системи гарантування страхових виплат: досвід функціонування та гармонізації / Є. Леонов // Економічний аналіз. – 2013. Випуск 12. Частина 2. – С. 257-260.
40. Клімов А.В. Контролінг у системі менеджменту страхової компанії: дис. на здобуття наук. ступ. канд. екон. наук за спец: 08.00.08 “Гроші, фінанси і кредит” / А.В. Клімов. – Суми, 2008. – 201 с.
41. Мисюрєв А.В. Экономический механизм антикризисного управления организации (на примере страховых организаций): автореф. дис. на соискание уч. степени канд. экон. наук: спец. 08.00.05 “Экономика и управление народным хозяйством” и 08.00.10 “Финансы, денежное обращение и кредит” / А.В. Мисюрєв. – М., 2009. – 18 с.
42. Івахненко С.В. Особливості фінансового контролінгу в стратегічному управлінні страховою компанією / С.В. Івахненко // Ефективна економіка. – 2009. – № 2-05/3.

43. Кнейслер О. Прагматизм фінансової стійкості страховика / О. Кнейслер // Світ фінансів. – 2009. – №4. – С. 191–197.
44. Рибалка О. Формування системи показників оцінки фінансового стану підприємства для оцінки ймовірності банкрутства / О. Рибалка // Економіст. – 2005. – № 9. – С. 65–69.
45. Гаркуша Н. М. Моделі і методи прийняття рішень в аналізі та аудиті [Текст] : навч. посіб. / Н. М. Гаркуша, О. В. Цуканова, О. О. Горошанська. – К. : Знання, 2011. – 582 с.
46. Говорушко Т.А. Управління фінансовою діяльністю страхової компанії з метою забезпечення її ефективного розвитку [текст] монографія/ В.М. Стецюк, О.Ю. Толстенко – К.: «Центр учбової літератури», 2012. – 168 с.
47. Говорушко Т. А. Проблемні питання реалізації в Україні директиви ЄС SolvencyII / Говорушко Т. А., Стецюк В.М., Яценко І.І. // Агросвіт. – 2014. – № 2. – С. 20–26.
48. Говорушко Т.А. Роль власного капіталу у забезпеченні фінансової стійкості страхової компанії / Говорушко Т.А., Синельник Л. С. // Агросвіт. – 2013. – № 7. – С. 68–71.
49. Конкурентоспособность страховых компаний в России и болгарии в условиях интеграции страховых рынков: монография / под. ред. проф. Л.А. Орланюк-Малицкой, проф. Б. Илиева. – М.: Финакадемия, Хозяйственная академия им. Д.А. Цепова, 2010. – 192 с.
50. Синельник Л.С. Критерії та принципи оцінювання схильності страхової компанії до банкрутства: тези до 80 міжнародної наукової конференції молодих учених, аспірантів і студентів «Наукові здобутки молоді – вирішенню проблем харчування людства у ХХІ столітті, 10–11 квітня 2014 р. – К.: НУХТ, 2014 р. – Ч.3. – С. 390–391.
51. Ткаченко Н. В. Основні завдання та інструменти контролінгу фінансової стійкості страхової компанії / Н.В. Ткаченко // Вісник НБУ. – 2012. – № 3. – С. 38–43.

52. Троц І.В. Визначення поняття банкрутства та причини його виникнення у сучасних умовах розвитку / І.В. Троц // Вісник Дніпропетровського університету – 2011. – № 5 (2). – С. 221–228.

53. Чиж Л.М. Сутність, структура та функції страхового капіталу / Чиж Л.М. // Економіка. Управління. Інновації. – 2012. – № 1(7).

54. Чібісова І.В. Методи оцінки і прогнозування банкрутства підприємств / І.В. Чібісова // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. – 2012. – № 22. – С. 1–6.